

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Role a vztah Turecka k NATO

Bc. Vít Urban

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor mezinárodní vztahy

Diplomová práce

ROLE A VZTAH TURECKA K NATO

Bc. Vít Urban

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Pízeň, duben 2013

.....

Poděkování:

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu práce panu PhDr. Pavlu Hlaváčkovi, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a pochopení.

OBSAH

Obsah	5
1 ÚVOD	1
2 NATO, aneb dědictví bipolárního konfliktu	4
2.1 Regionální význam Turecka	5
2.1.1 Turecko jako pivotní (klíčový) stát	8
2.2. Návrat na Blízký východ a válka v zálivu	9
2.2.1 Důsledky války v zálivu pro Turecko	11
2.2.2 Ustanovení autonomní republiky Severní Irák	12
2.3 Irák 2003 aneb nevkročíš dvakrát do stejné řeky	14
3 IDENTITA TURECKA	16
3.1 Ataturkismus; Původní identita Turecka.....	18
3.1.1. Role armády v Turecku	21
3.2. Doktrína „Nového Turecka“; Proměna identity	22
3.2.1. Příčiny přeměny identity Turecka	25
3.2.2. Neo-osmanská politika AKP	25
3.2.3 Principy neo-osmanské politiky	27
4 Pragmatismus AKP, čili posun od identity k zájmům	35
5 Arabské jaro a přístup Turecka / Konec přátelství s diktaturami ..	39
5.1 Instalace tureckého modelu vlády	39
5.2 Občanská válka v Libyi	40

5.3 OBČANSKÁ VÁLKA V SÝRII.....	46
5.3.1 Náboženské třenice v Sýrii a role Turecka	48
5.3.2 Turecko a další vývoj v Sýrii: Tři možné scénáře	49
5.3.3 Turecko a NATO na prahu intervence v Sýrii.....	52
6 Turecko a NATO do budoucna.....	55
7 Závěr.....	57
8 RESUMÉ	59
9 RÉSUMÉ	60
10 Literatura.....	61

1 ÚVOD

Přelom tisíciletí přinesl na mezinárodní scéně mnohé změny, které naznačují, že dění ve světě se bude opět ubírat zcela novým směrem. Pokud by ovšem kdokoliv chtěl rozebírat následný vývoj, narazí na mnohé překážky, z nichž některé se zdají být zcela neřešitelné. Na druhou stranu však tato skutečnost přináší nebývalou možnost inovace. A právě tento myšlenkový pochod jsem absolvoval před samotným výběrem tématu mé práce.

Po dlouhém zvažování jsem název mé práce zformuloval jako vztah a role Turecka k NATO. Ač se tento název na první pohled může jevit jako nejasně vymezený, nemohl jsem zvolit jinak. Při výběru tématu bylo mým cílem zvolit tematiku spojenou s Tureckem tak, aby byla za prvé zajímavá, ale zároveň aby jí nebylo na akademické půdě věnováno již příliš prostoru. Záměrem bylo přijít s něčím novým, co by mohlo přispět k danému tématu a to třeba i z úplně jiného pohledu.

Proto se tato práce bude zabývat předpokládanou proměnou identity Turecka a také tím, jaký má tato skutečnost vliv na roli a vztah Turecka k NATO. Pro účel práce jsem se rozhodl pracovat s časovým obdobím počínajícím od konce bipolárního konfliktu do současnosti. Onu zmiňovanou proměnu identity Turecka jako aliančního partnera v NATO se nejprve pokusím určit srovnáním staršího sekulárního zřízení Turecka s výrazně nábožensky zaměřeným zřízením současného Turecka pod vládou AKP. Dále se pokusím na vybraných konfliktech, do kterých se NATO a samozřejmě také Turecko ve zkoumaném časovém rámci zapojilo, demonstrovat jak se identita Turecka projevila v praxi. Zcela záměrně se bude jednat o konflikty, které se označují jako: „*out of area operations*“¹. Důvodem je skutečnost, že převážná většina těchto konfliktů se

¹ Dle širší definice tohoto pojmu, se jedná o operace NATO, či USA a některého dalšího členského státu Aliance. Aby mohla být operace považována za out-of-area, musí se odehrávat mimo území členských států NATO, či na periferii území NATO. CORDESMAN, H. Anthony: jaro 2005. Rethinking NATO's Force Transformation. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue1/english/art4.html>>. [cit. 11.12.2013].

odehrávala v orbitě Blízkého východu, kde Turecko hraje v soudobém mezinárodním systému zásadní roli a navíc existuje předpoklad, že Turecký vliv v oblasti bude nadále stoupat. Půjde tedy o následující konflikty: První a druhou válku v zálivu a občanské války v Libyi a Sýrii.

Taktéž si na tomto místě dovolím vyslovit předběžnou hypotézu a to, že vskutku došlo k posunu společné identity Turecka a zbytku NATO ze sdílené na slučitelnou, což se projevuje v pragmatickém přístupu Turecka k zapojování se do zmiňovaných konfliktů. Navíc si dovoluji tvrdit, že časem se tato slučitelná identita posune až k rozdílné.

Struktura práce bude časově a logicky uspořádána tak, aby celá práce byla postavena na pojící lince proměny identity Turecka v čase, přičemž jednotlivé kapitoly na sebe budou náležitě navazovat tak, aby bylo možno dosáhnout cíle práce.

Počáteční kapitolu práce bude samozřejmě tvořit úvod, který poslouží k seznámení s probíraným tématem, dále zde bude navrhnutá struktura práce, jakož i metoda k úspěšnému naplnění práce. Uvedu zde také předběžnou hypotézu práce.

Druhá kapitola nás krátce seznámí s historií Turecka v NATO a zároveň zde bude ilustrována skutečnost, že turecké členství v NATO představuje do značné míry abnormalitu v porovnání s ostatními členy Aliance. Tato kapitola se bude zabývat také významem, jaký Turecko pro NATO představuje a rozebere chování Turecka v první válce v zálivu, ve které Turecko stále fungovalo jako bezvýhradný spojenec západu na Blízkém východě. Tato kapitola tedy bude představovat základ pro tematiku kapitoly další.

Třetí kapitola se tedy již bude zabývat analýzou proměny identity Turecka po roce 2001, kdy se k moci v Turecku dostala umírněná islamistická strana AKP. Právě kurz jaký v Turecku tato strana nabrala, mne vede

k přesvědčení, že předchozí dvě desetiletí lze bezpochyby rozdělit na dvě sobě protikladná období.

Další kapitola pojednává o nedávných událostech, na kterých lze jednoznačně demonstrovat postupnou afilaci Turecka k více pragmatické politice, což jej ale výrazně vzdaluje od NATO.

Předposlední kapitola s podnázvem konec přátelství s diktaturami se zabývá dvěma občanskými válkami, které se odehrály v posledních třech letech. Jde o války v Sýrii a Libyi, které představují de facto úplně stejný konflikt, ale turecký přístup k nim, byl zcela odlišný.

Práce končí závěrem, který shrne poznatky, kterým jsem došel.

2 NATO, ANEB DĚDICTVÍ BIPOLÁRNÍHO KONFLIKTU

Historicky se teritoriální obavy Turecka upínaly především směrem na sever a to nejprve k pravoslavnému carskému Rusku a jeho pozdějšímu nástupci SSSR. Příchod hrozby z tohoto směru byl považován za zcela reálný. Naproti tomu hrozba, že by mohlo být Turecko napadeno některým svým blízkovýchodním sousedem, byla okatě přehlížena až podceňována. Tato skutečnost vedla k tomu, že: *„Takto zaujatý přístup v zahraniční a obranné politice vedl k začlenění Turecka do struktur NATO, jako plnoprávného člena už v roce 1952“* (Hale, 1992: 680). Neboli Turecko se přiblížilo NATO díky stejnému chápání hrozeb.

Následně již v roce 1955 Turecko pod vedením Adnana Menderese přistoupilo k podpisu smlouvy o vojenské spolupráci se sousedním Irákem, Iránem a dokonce i s Pákistánem. Tato iniciativa se později proměnila na Bagdádský pakt, což bylo regulérní uskupení států ustanovené na základě společné obrany. Cílem tohoto paktu bylo obdobně jako v případě NATO zadržování komunismu a taktéž mělo dojít ke sblížení arabských zemí na Blízkém východě s jejich nearabskými sousedy Iránem a Tureckem, pod patronací Velké Británie a finálně zaštitěné finanční podporou USA. Paradoxně došlo k úplnému opaku, kdy byly členské země naopak driftovány na opačnou stranu konfliktu, tedy blíže k SSSR. (Hale, 1992: 681-682). Po svržení Menderese v roce 1960 došla nově vládnoucí elita v Turecku k názoru, že participace v tomto uskupení byla zásadní chybou. Jednak na Blízkém východě výrazně posílily protizápadní nálady a zároveň došlo k odcizení Turecka a okolních arabských států. Doba trvání Bagdádského paktu, tedy od roku 1955 do roku 1958, nám zcela jednoznačně ilustruje, do jaké míry byl tento pakt (ne)úspěšný (Sayari, 1997: 45).

Turecko na důsledky neúspěchu Bagdádského paktu reagovalo v následujících desetiletích snahou o přesvědčení vlastní veřejnosti a také svých arabských sousedů, že participace v NATO nevytváří hrozbu pro okolní arabské

státy (Hale, 1992: 682). Dá se říci, že hlavním zájmem Turecka bylo dokázat, že nebude pouze četníkem USA na Blízkém východě. Tomu i odpovídá regionální politika, kterou Turecko vůči svým arabským sousedům zaujalo. Tato politika měla následující prvky.

Prvním a nejdůležitějším charakterem bylo, že Turecko se snažilo vyhýbat zasahování do rozporů mezi státy na Blízkém východě, jakými byly: „*Spory mezi jednotlivými arabskými zeměmi a také Izraelem, či irácko-iránská válka*“ (Sayari, 1997: 44-45). Turecko se tedy celkově snažilo na Blízkém východě nikterak nevyčnívat a tomu i odpovídala politika omezení aktivity Turecka v regionu. Ovšem i tak bylo Turecko v roce 1949 první převážně muslimskou zemí, která uznala právo židovského státu Izrael na existenci. Později se Turecko posunulo spíše na stranu palestinské samosprávy. Důvodem tohoto kroku byly už tehdy se projevující rozpory mezi Tureckem a zbylými členy NATO. Tehdy se jednalo především o Kyperskou otázku. Dalším impulz, který předznamenal návrat Turecka na Blízký východ, byl roky 1973 a 1974, během kterých vrcholila světová ropná krize. Sayari k tomu podotýká, že: „*Turecká ekonomika a trh si v důsledku ropných šoků vyžádal návrat k zasahování Turecka do politiky na Blízkém východě. A to tak, aby náklady na vysoké ceny ropy byly kompenzovány exportem komodit a služeb do regionu*“ (Sayari, 1997: 45).

2.1 Regionální význam Turecka

Roku 1991 označil prestižní časopis The Economist Turecko za: „*Hvězdu Islámu*“². Ač se takové označení na první pohled zdá pozitivní, dá se říci, že pro Turecko v konečném důsledku znamenalo spíše zhoršení jeho pozice. Taktéž takové nazírání na Turecko jej posouvalo z euroatlantické orbity do kataklyzmatu Blízkého východu.

² THE ECONOMIST: 14.12.1991. A Survey of Turkey. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.scribd.com/doc/63384248/The-Economist-Star-of-Islam>>, [cit. 19. 4. 2013].

Turecko bylo znázorněno jako příklad, který by měly následovat státy Blízkého východu. Ovšem účinek byl spíše opačný, tamní státy nezačaly, tedy alespoň ne v praxi, opěvovat „*demokracii, sekulární formu vládnutí, liberální tržní ekonomiku*“ (Kirisçi, 2006: 12). Právě USA a NATO se vehementně snažily podsouvat onen obraz Turecka jako příkladu k následování. Přestože se Turecko snažilo zůstat v pomyslném „*Euroatlantickém prostoru*“, jeho vlastní spojenci jej driftovali směrem opačným.

Během desítek let průběhu studené války převládl v NATO pohled na Turecko jako na pomyslné „*jižní křídlo*“ aliance (Hafdell, 2012: 1). Pozice Turecka během bipolárního rozložení světa byla naprosto nepostradatelná pro NATO a západ v jeho politice zadržování Sovětského svazu a potažmo tím i komunismu. Pro zajímavost - Davutoğlu nehovoří ohledně pozice Turecka během studené války jako o poloze na jižním křídle, ale na „*křídle východním*“ aliance (Davutoğlu, 2012: 15). Je to ovšem dáno pouze tím, jak geograficky vnímáme rozložení světa. Podstatné je to, že Turecko bylo bariérou proti pronikání SSSR hlouběji na Blízký východ a do Středozemního moře.

Pro Turecko mělo členství v alianci kromě udržování teritoriální integrity členských států NATO ještě jednu neopomenutelnou funkci a to, že: „*Aliance symbolizovala jednotu států, které vyznávaly liberálně-demokratické hodnoty, a zároveň NATO fungovalo jako záštita, pod kterou mohly tyto státy pokračovat v supranacionálním procesu integrace, který měl proměnit Evropu v Kantovské bezpečnostní společenství*“ (Oğuzlu, 2012: 153). Je bezpochyby jasné, že jak pro Turecko, tak i pro západ bylo v době bipolární konfrontace výhodné být spojenci. Jak se ale měl vzájemný vztah obou partnerů proměnit ve světle nového světového řádu? Jak už bylo řečeno, časopis The Economist předpovídal Turecku přímo hvězdnou budoucnost a navíc i strategickou důležitost.

Je až s podivem, jak blízko byli redaktoři zmíněného časopisu pravdivé předpovědi budoucnosti, když před více než dvaceti lety napsali

následující: „*Představte si, jak zhruba bude asi vypadat svět za patnáct či dvacet let, a také problémy, které budou demokracie Evropy a USA nuceny v té době řešit. Položme si otázku, co může Turecko učinit k řešení těchto problémů a jaké důsledky by mohla mít jeho neochota přispět k jejich řešení?*“³. Z článku mimo jiné vyplývá, že Turecko by mohlo sloužit jako stabilizující faktor v „*problematickém půlměsíčí*“, který sahá od Maroka po Kazachstán. De facto se nyní potvrzuje vidina, že pro USA a NATO je Turecko nebyvale důležité ve světle probíhajícího arabského jara, které právě tento region zasáhlo.

Tudíž nejen při současném rozložení moci ve světě představuje Turecko důležitý bod na mapě světa a především pro země v Euroatlantickém prostoru je Turecko nepostradatelné. Přestože právě Turecko nelze ze své podstaty bez výhrad považovat za součást Euroatlantického prostoru jen proto, že je součástí NATO, bylo právě členství v NATO po dlouhou dobu oním určujícím faktorem, který vytvářel podstatu onoho Euroatlantické společnosti.

Unikátní poloha Turecka přesahuje několik hranic a to jak kulturních, historických i geografických. Turecko se nachází na hranici kontinentů a bývá považováno za takzvané hraniční pásmo.

Jak podotýká Hafdell: „*Strategická poloha Turecka je klíčová pro bezpečnostní prostředí v Euroatlantickém prostoru a taktéž i mimo něj*“ (Hafdell, 2012: 1). Hafdell tímto mimo jiné poukazuje na takzvaný „*Nový strategický koncept*“, který byl přijat na summitu NATO v Lisabonu v roce 2010. Právě tento dokument se pokouší vypořádat se se současným stavem v alianci, kdy se některé země, Turecko nevyjímaje poněkud odkloňují od alianční politiky. Dle tohoto konceptu by tedy alianční země, včetně Turecka, měly přijmout řadu principů, které by v návaznosti na to měly umožnit pokračování „*efektivní spolupráce*“. Díky čemuž by měla aliance být schopná se lépe vypořádat se současnými výzvami (Hafdell, 2012: tamtéž).

³ THE ECONOMIST: 14.12.1991. A Survey of Turkey. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.scribd.com/doc/63384248/The-Economist-Star-of-Islam>>, [cit. 19. 4. 2013].

2.1.1 Turecko jako pivotní (klíčový) stát

Především lze Turecko počítat mezi takzvané pivotní neboli klíčové státy. Pivotní stát je takový územní celek, jenž představuje pomyslný „*bod varu*“. To znamená, že směřování situace v takovém státě určuje i další vývoj v daném regionu a taktéž může ovlivnit dokonce i stabilitu daného mezinárodního systému. Dle Chase, lze původ tohoto pojmu vysledovat již v práci Halforda Mackindera (Chase, 1996: 33).

Hlavním kritériem pro označení nějakého státu jako pivotního je předně jeho schopnost ovlivňovat regionální a mezinárodní stabilitu (Larrabee – Lesser, 2003: 2). Na základě této skutečnosti můžeme Turecko vskutku za pivotní stát směle označit.

Jako typického představitele pivotního státu lze považovat Turecko především v době 19. století, kdy bylo ovšem ještě počítáno za centrum Osmanské říše. V té době bylo Turecko považováno za hlavní předmět takzvané Východní otázky, která byla středem pozornosti britské a ruské imperiální politiky, a to z důvodu strategické polohy tureckého území a postupného úpadku osmanské moci, který provázal proces rozkladu říše (Chase, 1996: 33).

Během druhé poloviny 20. století dostal pojem pivotní stát nový význam a to v souvislosti s americkou zahraniční politikou. Řada amerických státníků a diplomatů, v čele s Eisenhowerem, přes Achesona a Nixona, ke Kissingerovi, přirovnávala pivotní státy k pomyslnému „*shnilému jablku v sudu*“ či „*padajícím dominu*“. Toto označení se neslo v duchu strategie zadržování komunismu a přesvědčení, že pokud se v těchto důležitých státech podaří rozšiřování komunistické ideologie zastavit, bude to následně znamenat vnitřní zhroucení celého komunistického bloku (Chase, 1996: 33-34).

2.2. Návrat na Blízký východ a válka v zálivu

Po skončení bipolárního rozložení světa zavládlo ve světě nakrátko přesvědčení, že se již nic zásadního odehrát a nově nalezený světový řád bude již trvat napořád. Kupříkladu Fukuyama mluví po zmiňovaném skončení bipolárního rozložení světa o „*konci dějin*“ s tím, jak nastoupil unipolární svět s hegemonem zosobněným USA spolu s podporou NATO (Fukuyama, 1989: nestránkováno). Ovšem co se týče Turecka, tak nelze říci nic jiného, než že se tyto představy naprosto minuly s realitou a dokonce předčily i očekávání. Právě devadesátá léta představují pro Turecko dobu velkých změn.

Hned v roce 1990 dochází na Blízkém východě k nové bezpečnostní krizi, když je druhého srpna 1990 provedena invaze irácké armády na území sousedního Kuvajtu.

Na tuto událost reaguje Turecko hned třetího srpna, kdy svolává zasedání národní bezpečnostní rady⁴. Hned následující den byly veřejnosti předloženy výsledky zasedání rady, ze kterého vyplynulo, že Turecko nejenže nepřikročí k uzavření ropovodu Kirkuk-Yumartlik, a ani neprovede jakékoliv další kroky vůči Iráku (Hale, 1992: 683). Tato nelibost Turecka zasáhnout bývá vysvětlována více způsoby. Já sám se kloním k názoru, že Turecko ač v té době spolehlivý spojenec západu, si chtělo nadále zachovat svoji neutralitu na Blízkém východě. Cílem Turecka tedy bylo pokud možno vyhnout se jakémukoliv zapojení se do vnitřního vývoje uvnitř arabské části Blízkého východu.

Navíc mezi vrcholnými představiteli Turecka v té době převládl názor, že: „*Krise v zálivu brzy pomine, či bude ukončena diplomatickou cestou*“ (Hale, 1992: tamtéž).

⁴ Toto zasedání Národní bezpečnostní rady k událostem v Kuvajtu se konalo 3. srpna 1990 a přítomni na něm byli prezident Turecka, premiér, členové vlády a zástupci z velení ozbrojených složek státu (Hale, 1992: 683).

Mírové řešení krize v Kuvajtu nebylo na dohled a ani na pořadu dne. Tato skutečnost doslova přivedla Turecko zpět na Blízký východ, během Války v zálivu v letech 1990 až 1991. Tehdejší prezident Turecka Turgut Özal se obával dalšího vývoje v zemi, kdy se zdálo, že strategický význam Turecka se vytrácí a s tím mohly ochladnout i vztahy s USA a NATO. Podpora USA ve válce v zálivu se tedy zdála jako logický tah, jak vyjádřit stálou důležitost Turecka jako členské země NATO a upevnit vztahy s USA. Özal se rozhodl v plné míře podpořit kampaň proti Iráku vedenou USA a to i navzdory názorům svých poradců (v poradním sboru prezidenta stále převládal názor, že není v zájmu Turecka se zapojovat do záležitostí Blízkého východu). Özal v té době poprvé přerušil tradici sekulárního Turecka a navrátil zahraniční politiku Turecka také na východ od jeho hranic. Mimo jiné také Özal pomohl přesvědčit dosud zdráhající se zástupce mezinárodního společenství k podpoře intervence vůči iráckému režimu (Kirisçi, 2006: 11-12).

Podpora koalici Tureckem představovala za prvé připojení se k sankcím vůči režimu Saddáma Husajna, díky čemuž byl jeho režim odstaven od petrodolarů, které získával vývozem ropy, poněvadž Turecko nadále neumožňovalo transport irácké ropy přes své ropovody. Dále Turecko rozmístilo na sto tisíc vojáků podél své hranice s Irákem. A hlavně umožnilo koalici využívat své letecké základny, především základnu Incirlik, pro letecké útoky na vojenské cíle v Iráku (Larrabee, 2008: 75-76).

Dle Larrabeeho vedly Özala k podpoře USA v Iráku především dvě pohnutky. První představuje předpoklad, že: „*Rozhodná podpora USA v kampani přinese ovoce na poli zahraniční politiky ve smyslu upevnění strategického partnerství s USA*“. Taktéž se nabízela možnost, že zapojení se do války přinese důležité body Turecku v jeho snaze o vstup do EU, v té době stále EHS (Larrabee, 2008: 76). Sayari tyto pohnutky doplňuje o: „Rozšíření role a vlivu Turecka na politiku na Blízkém východě. A potencionálního zisku (pomyslné) páky v jednáních s USA ohledně vzájemné obrany a obchodu

2.2.1 Důsledky války v zálivu pro Turecko

Po na první pohled úspěšné operaci proti Iráku se do vztahů mezi Tureckem a NATO a především USA vetřela oboustranná podezřívavost. Jak uvádí Lesser, v USA se navyklo pokládat rétorickou otázku: „*Kdo (nám) ztratil Turecko?*“ a naopak v Turecku je často slyšet spekulace o tom, jaké doopravdy byly a jsou záměry USA při jednáních s Tureckem (Lesser: 2007: 3).

Zapojení se do války v zálivu dost výrazně poškodilo zájmy a narušilo pozice sekulárních sil v Turecku. Přestože se na počátku 90. let jevílo, že armáda a republikáni mají situaci opět pevně v rukou, když v Národní bezpečnostní Radě vystřídal mírnější přístup Özala k „*politickému islamismu, kurdské otázce a mezinárodním problémům týkajících se Turecka*“ rozhodnější přístup armády. Armáda v té době výrazně sekuritizovala teritoriální integritu a sekulární povahu vlády.

Kirisçi tvrdí, že: „*Mezi tvůrci zahraniční politiky převládá doslova strach z opuštění*“ (Kirisçi, 2006: 12-13). Na mysli tím má to, že v armádních kruzích převládala výrazná nostalgie po letech studené války, kdy bylo jasně rozlišené, kdo je přítel a kdo ne. Najednou se ovšem Turecko obávalo, že jej NATO zanechá napospas okolním hrozbám, které v té době rozhodně nešlo označit za nereálné. Turecko se stávalo alespoň dle svého pohledu osamoceným. Začal převládat názor, že západ vidí v Turecku cizí element, osmanská nostalgie v okolních státech byla zanedbatelná a členství v nějaké pomyslné islámské rodině států byla taktéž nemyslitelná⁵. Turecko se přesto nevzdávalo evropského směru a nadále usilovalo o členství v EU.

Turecko také paradoxně prodělalo na ekonomických sankcích vůči iráckému režimu, přičemž tyto sankce zapříčinily Turecku ztrátu v počtu 20 biliónů dolarů mezi lety 1990 až 1994. Taktéž předpoklad, že větší zapojení se

⁵DAVUTOĞLU, Ahmet: Strategic Depth. [ONLINE]. Dostupné na: <http://todayszaman.com/columnist-290437-strategic-depth.html>], [cit. 24. 3. 2013].

do záležitostí v Perském zálivu vynese Turecku nové obchodní příležitosti, se nepotvrdil.

Další nepříznivý důsledek invaze do Iráku pro Turecko vyplynul záhy, kdy si většina arabských států v regionu uvědomila, že hrozí návrat osmanské nadvlády nad regionem. Ať už byl tento předpoklad pravděpodobný, či ne, arabské státníky zachvátila panika z opětovného podrobení regionu Tureckem, které bylo navíc spojencem USA, jež baasistické režimy v Sýrii a Iráku považovaly za nepřítel.

Po úspěšném zákroku mezinárodního společenství vůči Iráku a osvobození Kuvajtu se ukázalo, že Turecko si participací na kampani opravdu mnoho nepolepšilo. Za prvé ono proklamované „*strategické partnerství*“ mezi Tureckem a USA se ukázalo i nadále býti pouhou chimérou. Ekonomicky Turecko taktéž na kampani trátilo, poněvadž v souladu se sankcemi uvalenými na obchod s iráckou ropou přišlo o poplatky z transportu a prodeje této komodity. Ohledně přínosu pro snahy Turecka o vstup do EU lze taktéž jen pochybovat.

2.2.2 Ustanovení autonomní republiky Severní Irák

Zásadní událostí, která vyplynula pro Turecko ze zásahu koalice proti Iráku, bylo ustanovení bezletové zóny nad severním Irákem. Tento krok přišel ze strany USA, Velké Británie a Francie krátce po skončení války v zálivu. Důvodem bylo zamezení etnických čistek na kurdské populaci na severu země, poněvadž režim v Iráku viděl v Kurdech zrádce, kteří aktivně podporovali koaliční vojska.

Tím, že irácký režim neměl plnou kontrolu nad svým územím, došlo v té době k faktickému vytvoření separatistického regionu na severu země. Ten poměrně věrně kopíruje etnické rozložení v Iráku. Tento polostátní útvar pod ochranou západu se ovšem stal trnem v oku pro Turecko. Nyní se Turecko ocitlo svým přičiněním ve víru událostí na Blízkém východě, které pro něj ovšem nebyly vůbec přívětivé. Turecko se po dlouhou dobu potýká s kurdským

separatismem na svém území. A právě založení de facto svobodného kurdského regionu poskytlo „nový impuls“ pro snahy Kurdů o samostatnost v Turecku (Larrabee, 2008: 76-77). Taktéž turečtí separatisté a především PKK získali bezpečné území, odkud mohli podnikat diverzní akce na území Turecka. Turecko se po celou dobu své existence stavělo proti vzniku samostatného kurdského státu a to především blízko svých hranic. Důvod tureckého odporu vůči ustanovení jakéhokoliv svobodného kurdského území je nasnadě. Na východě Turecka se nachází území s většinou kurdskou populací, které by se rádo od Turecka odtrhlo. Právě PKK a separatismus Kurdů v Turecku byl po dlouhou dobu podporován Sýrií, která spatřovala v Kurdech de facto pátoú kolonu, kterou je možno využít k desintegraci Turecka. Syrská podpora vůči Kurdům měla svůj paradox a to, že Kurdové v Turecku byli syrským režimem podporováni, ale ve vlasti byly systematicky jakékoliv separatistické myšlenky tvrdě potírány. O propojení kurdského separatismu v Turecku s režimem v Sýrii ale bude blíže pojednávat kapitola o občanské válce v Sýrii.

Mezinárodní situace v 90. letech si vyžadovala, aby se Turecko připojilo k mezinárodnímu společenství a podpořilo společnou operaci s názvem „*Operation Provide Comfort*“⁶. Zanedlouho si ale Turci uvědomili, že to, co původně vypadalo jako nezbytný humanitární zásah, se stane pro turecký stát zásadní politickou událostí s dalekosáhlým účinkem neboli vznik již zmiňovaného Kurdského polostátu.

Pro USA představovala spolupráce mezi USA a Tureckem během války v zálivu doslova vrchol dobrých vztahů mezi oběma státy, ovšem na

⁶ Operace Provide Comfort (OPC), byla operací koalice vedenou USA, její součástí byly i další členské státy NATO (Velká Británie, Francie, Nizozemsko, Turecko) a Austrálie. Oficiálním cílem operace, která probíhala v letech 1991 až 1996, byla ochrana a humanitární pomoc civilnímu obyvatelstvu (Kurdům) proti iráckému režimu. Součástí operace bylo i ustanovení bezletových zón nad Irákem. GAO: listopad 1997. Operation Provide Comfort. Report to Congressional Requesters. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GAOREPORTS-OSI-98-4/pdf/GAOREPORTS-OSI-98-4.pdf>>, [cit. 11.12.2013].

druhou stranu pro většinu Turků představuje toto období, jak podotýká Lesser „*okamžik od, kterého začaly potíže*“ (Lesser, 2007: 13).

Jak bylo v Turecku očekáváno, kurdská otázka se stala zanedlouho hlavním problémem nejen ve vztazích Turecka a jeho sousedů, ale i v rámci NATO.

Jak uvádí Sayari: „*De facto fragmentace Iráku dodala nový impulz aspiracím Kurdských nacionalistů, což převrátilo priority Ankary*“ (Sayari, 1997: 47). Turecko se od této doby všemožně snažilo udržet územní celistvost Irácké republiky a stabilizovat hraniční oblast mezi oběma státy. Mimo to se Turecko pokoušelo obnovit a pokud možno ještě zlepšit vztahy s Irákem, přičemž se pokoušelo pomocí diplomacie uvolnit sankce UN vůči Iráku. Hrozba kurdského separatismu vyústila ve zvýšenou sekuritizaci územní celistvosti Turecka tamní armádou, která byla de facto u moci. Pro armádu se tedy integrita Turecka stala doslova „*alfou a omegou*“ agendy domácí i zahraniční politiky.

2.3 Irák 2003 aneb nev kročíš dvakrát do stejné řeky

Právě po druhé válce v zálivu se veřejnost v Turecku začala ptát na otázku, co přináší Turecku členství v NATO. De facto bylo na NATO nahlíženo tak, že celá aliance ztratila v očích Turků svoji legitimitu. Po dlouhá léta bylo NATO pojátkem Turecka s Evropou. Neboli díky NATO se Turecko mohlo považovat za evropskou zemi. Takže pro tehdejší identitu Turecka bylo nutné zůstat v orbitě NATO.

Jenže nové tisíciletí přineslo mnoho změn, jak už bylo řečeno. K moci se dostala strana AKP a umírnění islamisté, pro které definice Turecka jako evropské země již nebyla tak podstatná. Navíc i mezi ostatními členy aliance probíhala diskuze ohledně definice a směřování NATO. Za příklad může posloužit invaze do Iráku z roku 2003, kterou vedly USA a některé další členské země. Právě na případu invaze do Iráku se aliance nedokázala shodnout a nakonec proběhla tak, že: „*Evropští členové aliance dělali všechno možné proto,*

aby se vyhnuli zapojení do mimoevropských událostí“ (Oğuzlu, 2012: 155). Turecko také dospělo přesvědčení, že pokud by bylo ohroženo, tak se ostatní členské státy budou zdráhat mu pomoci.

V roce 2003, stejně jako roce 1991, Turecko podalo žádost o rozmístění spojenecké protiletadlové obrany a systému včasné obrany kolem společných hranic s Irákem, díky čemuž by byla neutralizována možnost iráckého raketového či jiného útoku na turecké území. Proti těmto požadavkům Turecka se vždy postavily některé členské země. Důvodem, proč právě evropské státy odmítaly zapojení NATO do operací v Iráku, byla skutečnost, že odmítaly zapojení NATO do operací „*out of area*“ neboli mimo Evropu (Oğuzlu, 2012: 155). Navíc i nadále některé členské země NATO odmítaly uznat PKK jako teroristickou organizaci. Tyto skutečnosti vedly Turecko k přesvědčení, že NATO jako celek nechápe bezpečnostní hrozby stejným způsobem jako Turecko. Důsledkem je současný stav, kdy Turecko zastává vůči NATO následující přístup, kdy: „*Jsou vztahy s NATO založeny především na pragmatických a krátkodobých společných zájmech*“ (Oğuzlu, 2012: tamtéž).

3 IDENTITA TURECKA

Pro Turecko v současné době vyvstává otázka, zda je členství v NATO stále bezpodmínečně nutné pro zahraniční a bezpečnostní politiku země. Jak připomíná Oğuzlu: „*Během studené války byla oddanost k NATO zapříčiněna především identitou*“ (Oğuzlu, 2012: 153). Toto tvrzení lze chápat tak, že v době bipolárního konfliktu pro Turecko, členství v organizaci, která de facto definovala tehdejší západní svět, sloužilo v záměru takzvané westernizace, neboli pozápadnění.

Lokalizace Turecka na Blízkém východě ovšem vytváří zajímavý paradox. Přestože je Turecko do značné míry odlišné od svých blízkovýchodních sousedů, lze u něj uplatnit stejný princip při charakterizování tamních sekulárních režimů. Právě sekulární zřízení je základním stavebním kamenem všech členských zemí NATO. Ovšem mezi sekulárními režimy na Blízkém východě a v západních zemích, lze vysledovat jednoznačný rozdíl v tom, jak byl sekularismus zaveden (Kupchan, 2012: 117). Turecko přijalo identitu sekulární demokracie západního stříhu odshora a to imperativem. Pojítkem všech sekulárních režimů v oblasti byla zmiňovaná sekularizace odshora, která měla taktéž zabránit, aby hnutí s islamistickými prvky nepřevzala v těchto zemích moc. A zde se nabízí srovnání se sekulárním státem na západě. Protože jak uvádí Kupchan: „*Politika sekularismu se na západě prosadila odspodu a to jako důsledek boje lidových vrstev za náboženský a politický pluralismus*“ (Kupchan, 2012: 117).

Tvrzení, že Turecko je součástí Blízkého východu, se poprvé objevuje v souvislosti s rozpadem Osmanské říše. Tehdy došlo ke všeobecnému konsenzu, že Turecko leží na Blízkém východě, ale zároveň tam plně nepatří (Hale, 1992: 679).

Právě proto by nyní NATO mělo věnovat více pozornosti vývoji na domácí půdě v Turecku, především je tím myšlena diskuze ohledně plíživé islamizace tohoto státu ze strany AKP.

Už více než šedesát let uplynulo od roku 1952, kdy se Turecku se podařilo vstoupit do NATO. Navíc se Turecko dokázalo prosadit v konkurenci dalších členských států a dnes je v rámci NATO považováno za jednu z nejdůležitějších součástí euroatlantického společenství. Na tomto místě si dovoluji citovat Aybeta, který připomíná: *„Bezpečnostní společenství je více než jen aliance. Může (to společenství) být založeno na obranné alianci jakou je NATO. Ovšem to, co váže jednotlivé členy k sobě, jsou víc než jen pouhé bezpečnostní záruky“* (Aybet, 2012: 20). Další neméně důležitou součástí takového společenství jsou společné hodnoty, normy a principy a ty právě představují společnou identitu, již se společenství snaží zachovat. Během bipolárního konfliktu byla společná identita uvnitř členských států NATO definována poněkud vágně na základě západní identity. Neboli členské státy byly i automaticky považovány za západní.

Pod nejednoznačným vymezením si musíme uvědomit, že některé členské státy, ač formálně stavící se za své západní směřování, automaticky neaplikovaly všechny principy společné západní identity. Nejenom v případě Turecka, ale i dalších členských států šlo o: *„Demokratické vládnutí, tržní ekonomiku a lidská práva“* (Aybet, 2012: 20). Jelikož ale Turecko ideologicky a i geograficky spadalo do tehdejšího vymezení západního světa, byla i jeho identita členské země NATO nepopíratelná. De facto tedy lze shrnout, že: *„Turecko přijalo za svou západní identitu, která zároveň spočívala na společné bezpečnosti a byla ukotvena v rámci vojenské bezpečnosti“* (Aybet, 2012: tamtéž).

Tento proces plíživé proměny identity Turecka nelze odsunovat na vedlejší kolej a to právě pokud si uvědomíme souvislosti a důsledky, které by to mohlo do budoucna mít. Právě umístění Turecka na Blízkém východě mne vede k citaci Wiardy, který tvrdí toto: *„Ze všech světových oblastí, byl Blízký východ největším*

zklamáním z hlediska ekonomického a sociálního vývoje, demokratizace a občanské společnosti“ (Wiarda, 2006: 295). Naštěstí se Turecko na rozdíl od dalších zemí vydalo jinou cestou, než ostatní. Díky tomu můžeme zcela jednoznačně prohlásit, že na počátku devadesátých let představovalo Turecko v porovnání s dalšími zeměmi Blízkého východu, ale také i Východní Evropy ekonomicky úspěšný a politicky stabilní stát s relativně vysokou mírou demokracie (Hale, 1992: 679).

Přestože Turecko se z takového popisu vymyká, tak i v něm sílí *„všeobecný vztek, zahořklost a frustrace, která vede k anti-amerikanismu a terorismu“ (Wiarda, 2006: tamtéž).*

3.1 Ataturkismus; Původní identita Turecka

Ataturkismus

Fakticky se Turecko vzdálilo Blízkému východu hned po roce 1923, kdy díky snaze prezidenta Atatürka došlo k přetržení pouta, které pomyslně pojilo turecký stát s funkcí vůdce islámského světa, což bylo završeno zrušením Tureckého kalifátu v roce 1924 (Hale, 1992: 681). Během této příležitosti, přednesl prezident Atatürk projev, ve kterém prohlásil, že: *“Po staletí byl naši lid nucen jednat dle tohoto absurdního pojetí. A co to zapříčinilo? Milióny z našich lidí zemřely a to v každé zemi kam došly. Víte třeba kolik anatolských mladíků zahynulo v příšerném horku pouští v Jemenu?” (Hale, 1992: tamtéž).* Od této doby se Atatürkovi podařilo docílit toho, že nezasahování do vnitřních záležitostí blízkovýchodních sousedů se stalo doslova součástí národního smýšlení.

Naproti tomu na vývoji situace v Turecku na konci 90. let lze vysledovat tendenci k postupnému ústupu od ideologie kemalismu , která byla po desetiletí od vzniku Turecké republiky nosným kamenem identity nového Turecka.

Samotný tvůrce kemalismu M. K. Atatürk se chtěl vyhnout vytvoření nějaké dogmatické doktríny, jelikož se obával, že by se mohla později zastavit ve vývoji

a ustrnout a tak se přežít. I přes to definoval v třicátých letech tzv. šest principů kemalismu, jež jsou výrazně ovlivněny realismem (Atatöv, 1981: 28). Mezi tyto principy se řadí republikánství, nacionalismus, populismus, sekularismus, reformismus a v neposlední řadě také statismus.

Samozřejmostí bylo mezi tyto principy zařadit republikánství a to nejen z toho důvodu, že šlo o formu státního zřízení Atatürkovi blízkou, ale také proto, že tím Turecko navazovalo na ideály Francouzské revoluce. Navíc bylo republikánství bráno jako pokračování procesu, jenž byl započat dřívějším omezováním moci sultána pomocí státních institucí. Díky republikánství byla tureckému lidu poprvé oficiálně, a to ústavní cestou, přiznána suverenita. Pro Atatürka znamenalo republikánství záruku zachování demokratičnosti vzniklého státu na právním základě, pročež taktéž výrazně prosazoval bipartismus.

Druhým principem kemalismu se stal nacionalismus. Atatürk jej definoval jako realistickou alternativu právě v protikladu k teoriím pan-turkismu a pan-islamismu, které dle něj prokázaly svoji nefunkčnost a neuskutečnitelnost v dějinné praxi. Atatürk prosazoval ideu národní jednoty, definované na základě státní příslušnosti, a proto se kriticky postavil k ideji sjednocení všech turkických národů. Tento názor zastával právě díky zkušenosti z války za nezávislost, při níž bylo již velmi složitým úkolem udržet pohromadě i jen území Anatólie, které i přesto vykazovalo znaky velmi homogenního a geostrategicky lehce obhajitelného území. Proto se mělo Turecko naopak obsahově přiblížit stylu evropských národních států s vyhlídkou na přiblížení se Evropě. Atatürk dále prohlásil, že: „*Naši lidé (Turci) vyměnili náboženská a sektářská pouta za pouto společného tureckého nacionalismu*“ (Atatöv, 1981: 29-30). Na tomto prohlášení, je jasně vidět, že během formování Turecka došlo k jasnému vymezení na „nás“ a „oni“, což bylo podmínka k tomu, aby mohl z části původně multietnické říše vzniknout jednolitý národní stát. Později došlo také k vzájemné výměně občanů mezi Tureckem a Řeckem, díky čemuž byly efektivně odstraněny budoucí problémy, pramenící z existence etnických enkláv uvnitř tureckého státu.

Jako třetí princip byl ustanoven populismus, který ovšem nemá být chápán v negativním slova smyslu. Atatürk jeho projekci chápal jako potvrzení skutečnosti, že turecká politika je konána v zájmu Turecka a jeho obyvatel.

Ač by se mohlo zdát nepravděpodobné, že státník reformního ražení, jakým Atatürk byl, bude hledat největší podporu v rámci obyvatelstva pracujícího v zemědělství, opak byl pravdou. Při své argumentaci zdůrazňoval potřebu budování Turecka, která může být naplněna pouze díky práci všech obyvatel Turecka, ovšem nejtěžší a nejdůležitější úkol tkví na bedrech prostých pracujících. Atatürk byl také mnohokrát označován jako diktátor, s čímž ovšem zásadně nesouhlasil a oponoval: *„Předtím, než dojde k uskutečnění nějaké ideje, svolám lidový kongres, kde tuto ideu nejprve předložím k projednání. Idea je poté uvedena v praxi pouze v případě jejího schválení v kongresu“* (Atatöv, 1981: 30-31). Dále zdůrazňoval existenci dalších kongresů ve městech Sivas a Erzurum. Pokud bychom měli hodnotit pravdivost těchto tvrzení, s nejvyšší pravděpodobností bychom došli ke konstatování, že Atatürk nebyl diktátorem v pravém slova smyslu a to díky své podpoře u lidu, což mu umožňovalo prosazovat svoji politiku demokratickou cestou.

Dalšími dvěma principy jsou reformismus a sekularismus, přičemž spolu souvisí a navzájem se prolínají. Účelem zavedení obou těchto principů bylo pomoci vybudovat novou moderní společnost v Turecku, která by nebyla svázána dědictvím předešlého zřízení.

Posledním principem je statismus, jehož podstata tkví v určité míře kontroly státu nad ekonomikou. Tato míra se může významně lišit a taktéž i zásahy státu do jejího fungování. Atatürk se touto cestou snažil překlenout problémy turecké ekonomiky, které souvisely s nedostatkem kapitálu, pracovních postupů a kvalifikované pracovní síly. Atatürk taktéž prohlásil, že v ekonomice tkví otázka vzestupu či pádu Turecka (Atatöv, 1981: 33).

3.1.1. Role armády v Turecku

Atatürk si byl zcela jist toho, že pokud si má nově vzniklá Republika udržet takovéto směřování, musí nějakým způsobem zaručit, že reakcionářské síly se nepokusí obnovit sultanát. Zcela logickým tahem bylo tudíž pověřit nějakou instituci ochranou nového systému. Jak uvádí Larrabee: „*Turecká armáda jako instituce, která měla hluboké kořeny v pozápadnění, byla Atatürkem pověřena zaštitěním celého systému*“ (Cagaptay, 2007: 9). Od té doby hrála turecká armáda přisouzenou roli ochránce, přičemž měla tyto dva hlavní úkoly.

Tato role ochránce by neměla být podceňována ani zaměňována za nějaký abstraktní pojem, poněvadž tato funkce vychází z platného zákona z roku 1961 a stojí tudíž na zcela legálním základě. Zmiňovaný zákon byl tedy přijat roku 1961, jako článek číslo 35 vnitřního funkčního práva turecké armády. Dotyčný článek doslova říká, že: „*Turecké ozbrojené složky jsou zodpovědné za ochranu a obranu Turecké republiky takové, jakou ji ustavuje ústava*“ (Cagaptay, 2007: tamtéž).

Armáda Turecka podnikla kroky potřebné k zachování původního Turecka hned třikrát. První intervence armády do politického směřování Turecka se odehrála hned roku 1960, tudíž v tomto případě nebyl onen zásah ospravedlněn platným zákonem. Důvodem bylo, že teprve nutnost intervence vyvolala iniciativu, která vedla k přijetí článku 35. Dle Güvençe byla tato intervence nutná k zachování sekulárního charakteru Turecké republiky. Druhá intervence armády následovala roku 1971, přičemž jejím důvodem bylo zachování: „*Míru a pořádku*“ v zemi. Roku 1980 proběhla poslední úspěšná intervence, vedená tureckou juntou za účelem uchování kemalistické republiky (Güvenç, 1998: nestránkováno).

Ač lze namítnout, tyto armádní intervence do fungování státu v konečném důsledku oslabovaly demokracii, vždy byly podpořeny lidem. Poté, co došlo k nastolení pořádku, byla vláda v Turecku pokaždé navracena zpět do civilní

sféry (Pearson, 2008: 64). Tento jev byl a je do značné míry ojedinělý, já sám vidím důvod k takovému „*liberálnímu*“ chování turecké armády skutečnost, že povinnost provést zásah, či pokud chceme být politicky přesnější převrat, byla i určena ústavou.

3.2. Doktrína „*Nového Turecka*“; Proměna identity

Pokud uvažuji nad problematikou NATO a Turecka nelze opomenout otázku, co přesně spolupráce na takovém projektu členskými státy přináší. Často se setkáváme s názorem, že atlantický řád je více než jen NATO (Risse, 2008: 3-4). Tudíž nás vede současný vývoj v Turecku k následující otázce: Za předpokladu, že Turecko bylo definováno jako sekulární země západního stříhu právě členstvím v NATO, bude znamenat proměna identity Turecka i proměnu vztahu Turecka k NATO a vůbec k jeho členství v něm?

Za počátek proměny identity Turecka bývá všeobecně považován rok 2001, kdy se k moci dostala strana AKP. Já sám s tímto tvrzením souhlasím, ale dle mého názoru je nutno také uvést tři důležité události z osmdesátých let 20. století. Jde o návrh syntézy „*Turectví s islámem*“, jenž byl přijat jako národní kulturní plán roku 1983. Následně také rok 1986, kdy byl tento národní plán představen státem za účelem obrody islamismu. Načež vše vyvrcholilo přijetím článku 163 trestního práva (Güvenç, 1998: nestránkováno). Tento článek do budoucna doslova vydláždil cestu pro AKP o desetiletí později. A to proto, že článek 163 zrušil zákaz náboženských stran v Turecku.

Sama AKP je považována za umírněně islamistickou, ovšem takový popis se jeví jako nedostatečný a částečně i zavádějící. Já sám se nejvíce kloním k pojetí Minagiase, jež uvádí toto: „*Primárně se AKP definuje na základě tureckého nacionalismu, jenž v sobě podporuje ideu islamismu a představuje tudíž v sobě faktické spojení obou těchto ideologií*“ (Minagias, 2011: 1). To nás přivádí nazpět k novelizacím tureckého práva a státního zřízení z 80.let. Kdy bylo

jasné, že vznik strany podobné AKP je pouze otázkou času a nálady ve společnosti.

Jak již bylo výše zmíněno AKP se po vítězství ve volbách a to již před více než deseti lety podařilo efektivně proměnit vládnoucí zřízení Turecka a s tím i jeho zahraniční politiku. Novodobá éra Turecka po skončení bipolárního konfliktu až do roku 2001 se bohužel nesla ve znamení nestabilních vlád, které byly tvořeny mnoha slabými uskupeními, což zapříčinilo i problémy v neslučitelnosti politických cílů těchto vlád (Robins, 2013: 381). Navíc během tohoto období bylo Turecko vystaveno dlouhotrvajícímu ekonomickému úpadku a krizi, což se taktéž projevilo na vzrůstu volebních preferencí AKP.

Právě na řešení ekonomických problémů se AKP a jejímu vůdci Recep Tayyip Erdoğanovi, který v této straně už od samého počátku udává směr, podařilo postavit pro voliče přitažlivou ideologii. Dle Robinse bylo na počátku hlavním cílem AKP: *„Stvořit teorii, díky které by bylo možné se chopit moci a udržet si propříště čelní postavení na politické mapě Turecka to zároveň bez ohrožení stávajícího renomé demokratické strany“* (Robins, 2013: 381-382).

Dosti často bývá proměna a tím i posun turecké zahraniční politiky po uchopení moci stranou AKP označována pouze za *„pokus o vytvoření autonomní a sebevědomé politiky“* (Kanat, 2010: 205-206). Tento pohled ovšem nemůžeme jednoznačně označit za nestranný, poněvadž jej zastávají především autoři, kterým je blízký současný stav a vývoj věci. Můžeme se tedy podívat na názor Kanata. Ten spatřuje onu změnu politiky právě v rozšiřování působnosti zahraniční agendy Turecka mimo tradiční region Evropy a Severní Ameriky. A taktéž i v zapojování i nestátních aktérů a expertů z řad občanské společnosti do rozhodovacího procesu.

Každopádně Turecko se muselo po roce 1990 nějakým způsobem vypořádat se změnami, které doba přinesla. Tudíž Turecko aplikovalo aktivnější zahraniční politiku a také se rozhodlo diverzifikovat své zájmy v zahraniční

politice. Tento nový přístup byl podmíněn: *„Novým pohledem na stávající problematiku, změnou vztahů s okolními státy a především proměnou vztahů mezi náboženstvím a sekularismem ve státě a společnosti“* (Lesser, 3).

Pokud hovoříme o přeorientování a proměně zahraniční politiky Turecka, tak za tento posun bývají označováni jako zodpovědní tři vrcholní představitelé státu a to Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül a Ahmet Davutoğlu (Kanat, 2010: 206). Právě proto díky slibu budoucího ekonomického úspěchu mohla AKP vystřídat v roce 2002 nepopulární vládu Bülenta Ecevita, která byla tvořena koalicí třech nesourodých stran. Totální volební úspěch AKP vytvořil zajímavý jev, do té doby v Turecku nevídaný, kdy jedna strana mohla sama složit funkční vládu a to bez podpory jakékoli další strany, se kterou by se musela podílet na dělbě pravomocí. Na druhou stranu díky silnému mandátu AKP nikdo nemohl překazit úmysl AKP *„odmítnout starý řád postavený na idejích kemalismu a nahradit ho zcela novým systémem hodnot, založeným na základě Sunitského islámu“* (Robins, 2013: 381).

K nelibosti opozice se AKP skutečně podařilo hospodářství Turecka nevídaným způsobem osvěžit. Robins v souvislosti s tím shledává za podstatné následující: *„Podporu ekonomiky, přerozdělování na všech úrovních a to především k nově se etablující obchodní elitě, jakož i ukotvení politické situace v zemi a to vše na úkor předchozího tzv. byrokraticko-vojenského vedení“* (Robins, 2013: 381-382). Taktéž nelze nezmínit i silovou a zároveň populistickou politiku a to především na úrovni mezinárodních vztahů, která by měla: *„Obnovit ztracenou sebedůvěru tureckého lidu a vyřešit potencionální nástrahy v zahraniční politice Turecka“* (Robins, 2013: tamtéž). Nová politika Turecka je založena na tezích Ahmeta Davutoğlu a především jeho ideji, známé jako *„Politika nulových problémů se sousedními státy“*. Tento přístup se od svého zavedení do zahraniční politiky Turecka jevil jako krajně úspěšný, ovšem až do roku 2011, kdy započalo tzv. Arabské jaro, během kterého se tato politika doslova zdiskreditovala.

3.2.1. Příčiny přeměny identity Turecka

Jak už bylo zmíněno, členství v NATO sloužilo Turecku především v hledání a následném udržení západní či také evropské identity. Toto hledání identity bylo součástí cílů, které byly vytyčeny nově nastoupivší sekulární elitou po vzniku Turecké republiky. Dle mnohých Oğuzlu atd Nyní ovšem NATO v očích turecké veřejnosti trpí krizí legitimacy. Proč ale krizí legitimacy?; Nečekaně je odpověď vcelku tristní. Turecko totiž: *„Přestalo pohlížet na své členství v NATO pouze skrze problematiku identity“* (Oğuzlu, 2012: 154). Tento krok Turecka je spojen jak se snahou vládnoucí AKP o proměnu vlastní identity Turecka, tak i s vývojem v samotném NATO. Na samotné půdě NATO byla totiž diskutována obdobná otázka ohledně identity Aliance, kdy se: *„Členské státy nebyly schopny dohodnout na budoucím směřování NATO. A to ve světle skutečnosti, že NATO se stává stále více globálním a méně evropským společenstvím“* (Oğuzlu, 2012: tamtéž).

Tato skutečnost nahrává snahám současně vládnoucích činitelů AKP, kdy mohou vlastní proměnu identity Turecka propojit s otázkou NATO. Kupříkladu prohlašují, že: *„Jen s obtížemi je nadále možno věřit, že členství Turecka v NATO zaručuje pro Turecko západní identitu“*. A obratem na to turečtí činitelé reagovali prohlášením, že: *„Turecko bude nadále dávat přednost tvorbě vzájemných vztahů s NATO na základě více pragmatického, méně trvanlivého přístupu ke společným zájmům a hrozbám“* (Oğuzlu, 2012: 154). I přes tato prohlášení je jisté, že NATO i nadále představuje doslova základní kámen stability současného Turecka a proto se jej Ankara nebude chtít vzdát (Karaosmanoğlu, 2011: 11].

3.2.2. Neo-osmanská politika AKP

Současné turecko je tedy polarizováno mezi dva tábory, či lépe řečeno mezi dvě rozdílné ideologie ohledně turecké identity. První z nich, a to kemalismus jsem již čtenáři přiblížil na předchozích stranách, jen pro

připomenutí, tato idea stojí především na: „*militantním sekularismu, intergrujícím nacionalismu a pozápadněním*“ (Irrabée, 2010: 91). Po roce 2001 je tradiční idea kemalismu stavěna proti nově ražené identitě, která se vrací do minulosti. Tato nová idea se nostalgicky vrací do dob osmanské říše, kdy se turecký stát rozprostíral po značné části blízkého východu.

Naproti tomu kemalismus je postaven na oproštění se od závazků a břímě minulosti. Politika neo-osmanismu, jak je tento nový názorový směr v zahraniční politice nazýván, se obrací na pozitivní elementy z osmanské minulosti Turecka.

Paradoxně neo-osmanskou politiku do vrcholné politiky Turecka nepřivedla AKP, ta ji později jen efektivně využila a prosadila. Naprosto se shodují s Murinsonem, který tvrdí, že: „*Koncept neo-osmanské politiky byl poprvé použit již v 90. letech a to jako odpověď na vzrůstající etnicko-národní problematiku na domácí půdě Turecka*“ (Murinson, 2006: 945). Tato politika měla být nástrojem, jak vyřešit neřešitelný problém s kurdským separatismem v Turecku. Tehdy de facto došlo k tomu, že se zahraniční politika stala domácí politikou a zároveň proměna domácí politiky výrazně ovlivnila tehdejší doktrínu zahraniční politiky (Murinson, 2006: tamtéž).

Při posuzování neo-osmanské politiky docházíme k zajímavému závěru. Dá se říci, že stejně jako u dalších politických otázek neexistuje v odborné veřejnosti úplná shoda ohledně její povahy a ani významu. Dá se říci, že existují dva zhruba stejně velké ideové tábory, jejichž pohled na věc je naprosto rozdílný. Neváhám tvrdit, že dokonce protikladný. Nyní se ale dostáváme k tomu zajímavému a to je, že není diskutována její podstata, ale to zda je slučitelná se současnou stále západní identitou Turecka, či je protizápadní. Já se přikláním k autorům, co považují současný trend směřování Turecka pod AKP za hrozbu sekularismu v zemi a tudíž i jednání Turecka jako členského státu NATO.

Pojďme si nyní tuto kontroverzní politiku více přiblížit.

3.2.3 Principy neo-osmanské politiky

Předně je nutno říci, že politika neo-osmanství je zcela jednoznačně kontrarevolučním prvkem v zahraniční politice Turecka. Důvodem k takovému prohlášení je skutečnost, že tento přístup nepovažuje umístění Turecka v západní orbitě světa za dané a neměnné. Místo toho sleduje tato politika cíl, kdy Turecko nebude svou identitou patřit ani na Blízký východ ani do Evropy. K tomu ale zmiňuje Cagaptay, že: „*Takováto tvrzení oddalují Turecko od jeho původního prozápadního směřování*“. Zcela opačně na problematiku nahlíží teorie strategické hloubky, dle které byla inklinace Turecka k NATO a západu procesem „*odcizení se*“ (Cagaptay, 2007: 2). Jde o to, že Turecko se bude pod vedením AKP schválně vzdalovat západu, tak, aby v konečném důsledku bylo v centru všech okolních geokulturních celků. Tato myšlenka znamená doslova „*nejvýznamnější proměnu paradigmatu v zahraniční politice Turecka od počátku Studené války*“ (Cagaptay, 2007: tamtéž).

Druhý princip stanovený Davutoğlem stanovuje, že je v zájmu Turecka navázat co nejlepší vztahy s okolními zeměmi, ale na druhou stranu toho nelze docílit bez zhoršení vztahů s židovským státem, které byly do té doby více než nadstandardní. Taktéž by se Turecko mělo oprostít od USA a jejich politiky na Blízkém východě. Dle strategické hloubky bylo spojení mezi Izraelem a Tureckem doslova „*odcizením se*“⁷.

Pravdou budiž to, že AKP se k moci v roce 2002 dostala také díky tomu, že do volebního boje vstoupila s programem, který vyzdvihoval zahraničněpolitická témata. A i po volbách se představitelé strany nadále drželi těchto témat. Jak briskně podotýká Migdalovitz: „*AKP od roku 2002 prohnane využívala zahraniční politiku ke zvýšení moci Turecka na mezinárodní úrovni, což umožnilo AKP upevnit pozici na domácí půdě*“ (Migdalovitz, 2011: 38). Právě

⁷ Ahmet Davutoğlu, Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu, p. 132.

tato nově Tureckem zavedená politika bývá označována jako neosmanská. Toto označení budí někdy rozpaky, poněvadž s osmanskou historií na Blízkém východě se pojí mnohé negativní konotace. Přestože se tedy samo současné vedení Turecka na dědictví Osmanské říše odvolává, zdráhá se zároveň označit svoji politiku přídomek „*osmanská*“.

Neosmanská politika Turecka spočívá především v silné citlivosti vůči tématům, která se dotýkají Islámu a Muslimů. I přesto je ovšem přikládán stejný či ještě větší díl pozornosti turecké národní hrdosti. Jinými slovy jde o silný nacionalismus, který také jeví silné znaky radikalismu. A taktéž merkantilismus, kdy se Turecko snaží o aktivní obchodní politiku, která tureckému hospodářství přináší nebyvalé úspěchy. AKP se daří pomocí těchto témat takzvaně „*zamést pod koberec*“ jiná a mnohdy závažnější témata. Je paradoxní, že ač jsou úspěchy guru neosmanské politiky Ahmeta Davatoğlu na poli mezinárodní politiky přinejmenším sporné, přinesly AKP značnou oblibu na domácí půdě. AKP totiž umně využívá několika fenoménů.

3.2.3.1 Muslimská solidarita

Prvním z nich je již zmiňovaná „*muslimská solidarita*“. AKP dovedně využívá obrody víry a náboženského smýšlení v zemi ve svůj prospěch, kdy se jí daří v dalších islámských zemích získávat popularitu jako jediné muslimské zemi v NATO, která je zároveň ekonomicky úspěšná a má nepopíratelný vliv na rozhodování aliance⁸. AKP se silně angažuje v zahraničí ve věcech víry, kupříkladu premiér Erdoğan se pravidelně a zároveň velmi ostře vyjadřuje ke konfliktu v Gaze, přičemž nešetří kritikou vůči židovskému státu a USA. Tato politika se ukazuje jako velmi úspěšná ve vnitřním politickém boji v Turecku, poněvadž se kolem voličské orbity AKP soustřeďují nábožensky orientovaní voliči. AKP se tak podařilo úspěšně vyřadit z boje konkurenční islamistické strany, jako Strana blaženosti (Saadet Partisi), kterou vede Necmettin Erbakan.

⁸ Turecko není jedinou většinově muslimskou zemí, která požívá členství v NATO, taktéž Albánie je součástí NATO a to již od roku 2009.

Další islamistickou stranou, která ztrácí na úkor AKP je nově založená Strana hlasu lidu (Halkin Sesi Partisi) (Migdalovitz, 2011: 38). Soustavně se jeví, že Turecko pod vládou AKP se účelově kloní v zahraničních sporech na tu stranu, která je více nábožensky založená. Jak k tomu příhodně uvádí Migdalovitz: *„Tento přístup mu (premiéru Erdoğanovi) přinesl doslova popularitu rockové hvězdy mezi Araby a Muslimy a tato popularita rezonuje i mezi voliči doma”* (Migdalovitz, 2011: 39).

Na druhou stranu se teď ale dostáváme k tomu, jak je neosmanská politika v rozporu s politikou NATO a západem všeobecně. Právě na příkladu oné muslimské solidarity si nyní ukážeme, že z dlouhodobého hlediska se neosmanská politika a efektivního členství Turecka v NATO de facto vylučuje. Turecká podpora Hamasu může vyústit v silné neshody mezi Tureckem a NATO. USA i EU považují Hamas za teroristickou organizaci, přičemž to nebrání Turecku v politické podpoře Hamasu vůči Izraeli. Ač už je rozsah turecké podpory Hamasu v současné době značný, nesmíme jej přeceňovat a taktéž nelze za současnou nelichotivou situaci mezi Izraelem a Palestinci vinit jen Turecko. Turečtí představitelé spíše jen využívají ke svému prospěchu přehmatů židovského státu.

Taktéž pozice Turecka se diametrálně liší od pozice USA a EU v přístupu k Íránu. Turecko mělo s Íránem po dlouhou dobu značně napjaté vztahy a to především od íránské revoluce v roce 1979. Turecko jako sekulární republika bylo pochopitelně nárůstem islamismu v Íránu znepokojeno, ale vzájemné vztahy mezi oběma státy nikdy nepřerostly v ozbrojený konflikt. V současné době se zdá, že Turecko se na základě neosmanské politiky snaží o zlepšení vztahů se sousedním Íránem. Ovšem toto možné oteplení vztahů mezi oběma zeměmi znamená automaticky nárůst problémů v NATO, poněvadž USA považují íránský jaderný program za hrozbu své národní bezpečnosti.

Kupříkladu se jedná o sporné výsledky prezidentských voleb v Íránu z roku 2009. EU i USA vyjádřily silné znepokojení z průběhu voleb a zpochybnili jejich

spolehlivost a pravdivost výsledků. Naproti tomu Turecko označilo celou aféru za “*vnitřní záležitost*” Íránu (Migdalovitz, 2011: 40). Turecko taktéž brání íránské právo na využívání jaderné energie pro civilní prostředky a případná obvinění z pokusů o zisk jaderných zbraní Íránem, odbývá pouze jako spekulace a nařčení.

Ovšem asi nejvíce kritizován byl postoj Turecka ke konfliktu v Darfúru, který se dá označit za jednoznačný příklad “*muslimského šovinismu*” (Migdalovitz, 2011: 41). Turecká vláda uvítala v roce 2008 na státní návštěvě prezidenta Súdánu Omara al Bashira a to i navzdory tomu, že byl krátce předtím Mezinárodním soudem obviněn ze spáchání genocidy. Jedinou reakcí Turecka po mezinárodním tlaku, bylo, že se al Bashira snažilo přesvědčit, aby pouze odložil další cestu do Turecka, která byla naplánována na rok 2009. Slova premiéra Erdoğana k situaci v Darfúru zněla takto: „*Nevěřím, že je možné, aby ten kdo je Muslimem, spáchal takový čin jako je genocida*“ (Migdalovitz, 2011: tamtéž).

Nesmíme také opomenout tureckou solidaritu se sunnitskou většinou v Sýrii. Turecko se soustavně staví právě na stranu Sunnitských syřanů. O této problematice ovšem pojednává kapitola věnující se občanské válce v Sýrii.

3.2.3.2 Nacionalismus

Dá se říci, že nacionalismus, jako charakter Turecka byl získán krátce po ustanovení republiky. Do té doby se v Osmanské říši nepřikládal až takový důraz na to, jaké byl občan národnosti či etnicity. Zásadní byla pouze jeho povinnost odvádět daně a věrnost sultánovi. Po vzniku republiky došlo k ohromnému národnímu vypětí. To je spojeno s událostmi, které se udály o něco dříve v důsledku první světové války.

Osmanská říše byla v důsledku prohrané války donucena podepsat smlouvu ze Sevres⁹. Podle této dohody měla být Osmanská říše z velké části

⁹ Viz. Příloha č. 1.

rozdělena mezi spojenecké mocnosti. Na území říše vzniklo proti takové dohodě hnutí odporu v čele s Mustafou Kemalem Pašou, později známým jako Atatürk. Během následující války dokázalo turecké obyvatelstvo zachovat tureckou územní celistvost ve stejné podobě, v jaké ji známe dnes. Důsledkem povstání a vyhrané války bylo vyhlášení Turecké republiky 29. Října 1923 ale taktéž i nárůst primitivního nacionalismu. Bohužel během války za nezávislost došlo k mnohým masakrům, přičemž v případě Arménů můžeme mluvit dokonce o genocidě. Turecká republika také přistoupila na oboustrannou výměnu občanů se sousedními zeměmi, což vyústilo ve skutečnost, že obyvatelstvo Turecka bylo uměle poturčeno. Turecký národ je ve své podstatě konstrukt, který byl stvořen vyhlášením Turecké republiky. Neboli kdo se stal občanem Turecka, byl automaticky považován i za příslušníka turecké národnosti. Dá se říci, že turecké obyvatelstvo dodnes trpí „*syndromem smlouvy ze Sevrés*“, pod čímž chápeme chorobnou podezíravost k zájmům mocností, které si chtějí pomyslně rozparcelovat Turecko (Murinson, 2006: 943). Mimochodem je nutno podotknout, že tato smlouva také počítala s vytvořením svobodného Kurdistanu na bývalém území říše.

Brzy po založení Turecka byla zavedena nová politika, která již nadále tolik nepočítala se zeměmi Blízkého Východu, kterými Turci doslova opovrhovali. Důvodem k tomuto přístupu byla skutečnost, že v Turecku byly v rámci prováděných reforem oficiálně zakázány islámské ideje, poněvadž byly považovány za hlavní důvod zaostalosti celého regionu (International Crisis Group Report, 2010: 1). Spolu s islámem kemalisté odsuzovali taktéž odkaz Osmanské říše a odmítali se na něj při ustanovování moderního Turecka odvolávat, jelikož jej považovali za nepřekonatelnou překážku modernizaci státu (Larrabee, 2010: 159-16). Průběh modernizace společnosti a státu je zosobněn v principech kemalismu.

Přestože byl turecký nacionalismus výsadou především sekulárních sil v zemi, AKP jej taktéž dokázala využít ve svůj prospěch a přisvojit si jej. Můžeme dokonce říci, že AKP využívá nacionalistických tendencí v zemi tak, aby

zdůraznila, že Turecko je lepší než jiné země a tudíž i vláda, ať už je jakákoliv, musí být lepší (Migdalovitz, 2011: 42). Představitelé AKP také velmi často tvrdí, že automaticky vystupují v mezinárodních sporech z pozice spravedlivého, zásadového a humanitního státu. Tento přístup AKP bývá na západě brán s rezervou, poněvadž je považován především za styl, jakým se AKP navenek prezentuje. Ovšem neoddiskutovatelné je to, že Turecko si samo klade nepřekonatelné překážky svému záměru stát se takzvanou „*soft power*“ velmocí na Blízkém východě.

3.2.3.3 Merkantilismus

AKP využívá velmi dovedně současného hospodářského nárůstu k tomu, aby se zlepšilo postavení Turecka na mezinárodní scéně. Je kupříkladu nezpochybnitelným faktem, že AKP využívá ekonomického vlivu v jednáních s ostatními státy v regionu.

Nárůst ekonomického růstu v Turecku má svá specifika. V současnosti je většinou přikládán právě aktivní hospodářské politice AKP. Ovšem neměli bychom opomíjet i opatření, která zavedla poslední sekulární vláda. Ta se snažila vypořádat s ekonomickou krizí z konce 90. let ovšem její funkční období skončilo dříve, než se tato opatření projevila.

Od roku 2002 do roku 2008 zažívala turecká ekonomika raketový vzestup, kdy každým rokem vzrostla v průměru o šest procent. Poté trochu ochladla v roce 2009 spolu s tím jak světové trhy zasáhla ekonomická krize, nikdo ovšem nepředpokládal další vývoj, kdy růst ekonomiky dokonce předčil i ten z let 2002 až 2008, kdy se nyní Turecko pohybuje v růstu okolo 7%. Tvrdá proexportní politika AKP se zdá se vyplácí, když vývoz zboží narostl skokově z 32 bilionů z roku 2002 na neuvěřitelných 132 bilionů dolarů v roce 2009 (Migdalovitz, 2011: 43). To znamená, že během sedmi let vlády AKP byl vývoz najednou čtyřnásobný.

Většina Tureckého exportu stále směřuje do Evropské unie, ovšem výrazně narůstá odbyt tureckého zboží do mimoevropských destinací, jako jsou arabské země, Irán, Rusko a jiné. Přesto by neměl být bráno přelévání tureckého exportu do jiných zemí než jen EU za nepříznivý. De facto se Turecko snaží vylepšit své renomé pomocí ekonomických stimulů v jiných zemích. Představitelům Turecka totiž došlo, že tam kde nelze zlepšit své vztahy za použití politiky musí nejprve prorazit pomocí ekonomiky, které pomyslně „ušlape cestičku“ politickým jednáním.

Pokud bychom hledali nějaký příklad toho, jak se ekonomická politika Turecka promítá do politických vztahů, tak opět musíme ukázat na případ Severního Iráku, kdy paradoxně představuje pro Turecko Severní Irák jednoho z hlavních nepřátel, ale na poli ekonomických vztahů jsou obě země sobě potřebné. Paradoxně si dovoluji vyslovit myšlenku, že Turecko se pokouší o podobný projekt, jakým bylo EHS v Evropě. Turecko představuje hlavního dovozce zboží do Iráku, kdy většina zboží dostupného v Kurdské autonomní části má původ v Turecku. Naopak Irák potřebuje Turecko k transportu ropy. Do souvislosti s tím, bychom mohli stavět i fakt, že nyní se z Turecka do Iráku stahují jednotky PKK. Tudíž aktivní bilance Turecké republiky působí jako dobrý stimul v regionu.

To samé se dělo až do občanské války v Sýrii. Turecko se snažilo o urovnání sporů se Sýrií pomocí investic a budováním vzájemné důvěry na základě ekonomické kooperace, tak aby případný ozbrojený konflikt mezi oběma stranami byl nevýhodný do takové míry, že by k němu nedošlo. Ovšem poté co došlo k občanské válce, která stejně všechny investice ve své podstatě znehodnotila, nebylo již nutné s Assadem spolupracovat. Jednak proto, že Assad ztrácí soustavně moc a legitimitu vládnout. Dále je to také představitel Aláviťské frakce islámu, která se liší od politiky AKP. Proto je pro AKP a Erdoğana výhodnější spolupracovat se syrskou opozicí. Jednak proto, že je pravděpodobné, že v občanské válce vyhraje, poněvadž jí podporují Liga arabských států, šejkové ze zálivu, USA, EU a NATO. Pro Turecko by tedy bylo

krajně nepříjemné stavit se na stranu prohrávající strany. Tudíž Turecko radši volí pokrytecký přístup, kdy se obrací proti spojenci zády, hned jak pomyslně klopýtne, poněvadž mít sousedství zemi, která je rozkladu a navíc ještě nepřátelsky nakloněná se prostě nevyplácí.

V případě Iránu, jak uvádí Migdalovitz: „Turecko oponovalo sankcím uvaleným na Irán, proto, že premiér Erdoğan je považuje za nespravedlivé a navíc založené na spekulacích“ (Migdalovitz, 2011: 44).

4 PRAGMATISMUS AKP, ČILI POSUN OD IDENTITY K ZÁJMŮM

Poměrně značný rozruch na půdě NATO způsobila v roce 2009 volba generálního tajemníka NATO. Tehdy měl být jmenován nový tajemník, kterým se měl stát dánský politik Anders Fogh Rasmussen. Proti jmenování Rasmussena tajemníkem ovšem podalo námitky Turecko, které hrozilo, že proces jmenování tajemníka dokonce zastaví, na základě práva veto¹⁰.

Důvod, proč se Rasmussen stal pro Turecko trnem v oku, musíme hledat nazpět v roce 2006. Tehdy v Dánsku propukl skandál s karikaturami proroka Mohameda, který následně způsobil vlnu protestů napříč muslimským světem. Tehdy byl dánským premiérem právě Rasmussen, přičemž Turecko mu vyčítalo: „*Nezvládnutí krize ohledně zveřejněných karikatur*“ a také skutečnost, že Rasmussen se řadí k odpůrcům vstupu Turecka do EU¹¹.

Aby toho nebylo málo, Turecko taktéž vzneslo námitky proti skutečnosti, že Dánsko a jeho vláda vytváří podmínky pro existenci televizní stanice Roj, která z Dánska ilegálně vysílá přenosy na území Turecka. To považuje televizi Roj doslova: „*Za hlásnou troubu kurdských teroristů*“. Dle Ministerstva zahraničních věcí Turecka není pochyb o tom, že je tato televizní stanice přímo napojena na PKK. Na požadavek předložení důkazů turecké strany, Ministerstvo reagovalo takto: „*Roj uvedl jména zabitých členů PKK dříve, než k uvolnění identity mrtvých do médií přistoupily turecké autority*“¹². Dle Turecka stanice Roj stojí mimo jiné i za iniciováním protestů kurdské menšiny.

Proti námitkám Turecka se tvrdě postavily Německo a Francie, přičemž obě země byly doslova zaskočeny urputností Turecka, které poprvé od vzniku

¹⁰ Sarkozy and Merkel Questioned Turkey's European identity in NATO Summit. *The Journal of Turkish Weekly*. Dostupné na: <<http://www.turkishweekly.net/news/71644/sarkozy-and-merkel-questioned-turkey-39-s-european-identity-in-nato-summit.html>>, 25.11.2013.

¹¹ Tamtéž.

¹² SCHLEIFER, Yigal: 21.4.2006. Denmark, again? Now it's under fire for hosting Kurdish TV station: Turkey says the satellite network Roj TV is a mouth for Kurdish terrorists. *The Christian Science Monitor*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.csmonitor.com/2006/0421/p01s01-woeu.html>>, [cit. 25.11.2013].

NATO hrozilo použitím práva veta, připomeňme, že to bylo poprvé pod vládou AKP. Na reakci Německa a Francie reagoval turecký prezident Gül následovně: „*Kritika vznesená proti Turecku je nebezpečná a velmi nás (míněno Turecko) rozrušila*“¹³.

Eskalaci situace ohledně osoby tajemníka ukončil až zásah USA, přičemž Turecku bylo přislíbeno, že jedním ze zástupců Rasmussena bude úředník tureckého původu. Díky čemuž Turecko nakonec opustilo od svého prvotního záměru vetovat osobu Rasmussena. Taktéž Rasmussen sám se snažil o udobření Turecka, když po jmenování prohlásil: „*Plně jsem chápal obavy Turecka. Ale říkám jasně, že budu snažit přiblížit muslimskému světu a zajistím, že budeme (NATO) úzce spolupracovat s Tureckem*“¹⁴.

Ačkoliv nakonec Turecko svolilo se jmenováním Rasmussena do úřadu, celý incident zanechal stín pochybností nad jednotou NATO. A právě integrita členských zemí měla být při příležitosti šedesáti let trvání NATO předvedena. Navíc opět vytanulo otázka ohledně směřování Turecka pod vládou AKP.

Další problém přišel do vztahů mezi USA (NATO) a Tureckem nedávno. USA jako člen NATO se s ostatními členskými zeměmi dělí o vyspělou vojenskou techniku pouze za předpokladu, že jim může plně důvěřovat. Dle smlouvy mělo Turecko od USA získat na deset bezpilotních letounů (UAV) Predátor, ovšem nestalo se tomu tak. Dle tureckého deníku Zaman bylo důvodem k odložení dodávky letounů toto: „*Člen turecké rozvědky Hakan Fidan prozradil identitu deseti íránských občanů, kteří skrytě pracovali pro izraelský Mossad v Íránu*“. Dle deníku lze tvrzení ohledně Hakanova činu vysledovat až do

¹³ THE FINANCIAL TIMES: 8.4.2009. Presidency of the Republic of Turkey. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.tccb.gov.tr/interviews/379/56318/the-financial-times.html>>, [cit. 24.11.2013].

¹⁴ THE JOURNAL OF TURKISH WEEKLY: 10.4.2009. Sarkozy and Merkel Questioned Turkey's European identity in NATO Summit. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.turkishweekly.net/news/71644/sarkozy-and-merkel-questioned-turkey-39-s-european-identity-in-nato-summit.html>>, [cit. 25.11.2013].

roku 2010, kdy došlo k incidentu s lodí Mavi Marmara, po kterém turecká rozvědka pozastavila spolupráci se židovskou souputnicí¹⁵.

Deník Zaman, a to na základě kontaktu blízkého turecké vládě, dává odmítnutí dodávky letounů do spojitosti se skutečností, že Turecko podepsalo v nedávné době spolupráci s Čínou na významném vojenském projektu. Kongresu USA se přičítá turecká spolupráce na stavbě protivzdušného systému za 4 miliardy dolarů s čínskou firmou, na kterou jsou mimochodem v USA uvaleny sankce¹⁶.

Další možný důvod, proč nebyly letouny Turecky dodány v termínu, je stavěn do souvislosti s vývojem situace ohledně Sýrie. Jelikož je v současné době, díky angažování se Ruska intervence NATO v Sýrii krajně nepravděpodobná, klesla i důležitost „sdílení informací a nejnovějších technologií“¹⁷ mezi USA a Tureckem. Turecko mělo přitom hrát při plánované intervenci v Sýrii zásadní roli a to jak při koordinaci syrské opozice, tak i v provedení intervence samotné.

Proměnu identity Turecka lze taktéž demonstrovat na přístupu Egypta k Turecku. Vztahy mezi Egyptem a Tureckem nejsou v současné době nikterak valné. Důvodem je, že v současné době vládne v Egyptě armáda, která de facto provedla převrat, aby ochránila sekulární zřízení země. Právě sekulární zřízení bylo vážně ohrožováno předchozí vládou Egypta, kterou vedla strana Muslimského bratrstva. Turecko pod vládou AKP výrazně podporovalo tuto stranu v Egyptě a k armádnímu převratu se stavělo více než odmítavě. Lze

¹⁵ YNETNEWS: 10.21.2013. Report: US cancels drone deal with Turkey. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4443724,00.html>>, [cit. 3.12.2013].

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

doslova citovat následně: „*Turecko se stalo jedním z nejzarputilejších odpůrců státního převratu vůči Mursímu*¹⁸“.

Na konci listopadu 2013 došlo k velmi zajímavé události: „*Egypt požádal velvyslance Turecka, aby opustil zemi a zároveň obvinil Ankaru z podpory (nejmenovaných) organizací, které ohrožují stabilitu republiky*¹⁹“. Mluvčí ministerstva zahraničních věcí Egypta Badr Abdelatty doslova prohlásil, že: „*Ankara se pokoušela ovlivnit veřejné mínění v Egyptě, tak aby poškodila egyptské zájmy. Dále také podporovala shromáždění uskupení, které se snaží docílit nestability v zemi*“. Na tuto kritiku reagoval prezident Turecka Gül smířlivým prohlášením, že doufá v opětovné navázání dobrých vztahů mezi oběma zeměmi²⁰. Faktem ovšem zůstává, že Ankara na odvolání svého velvyslance reagovala obdobným krokem.

¹⁸WALL STREET JOURNAL: 23.11.2013. Egypt expels Turkish ambassador, cites threat to stability. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.livemint.com/Politics/5J7UW4S7PzySGgz6ZosRAO/Egypt-expels-Turkish-ambassador-cites-threat-to-stability.html>>, [cit. 8.12.2013].

¹⁹Tamtéž.

²⁰Tamtéž.

5 ARABSKÉ JARO A PŘÍSTUP TURECKA / KONEC PŘÁTELSTVÍ S DIKTATURAMI

Před rokem 1990, jak už bylo zmíněno, se Turecko více méně nezapojovalo do záležitostí na blízkém východě. Nyní se ale posuňme o 15 let dopředu. Touto dobou ještě ono „arabské jaro“ nevypuklo, ale do zahraniční politiky Turecka již byla indoktrinován Davutoğluův princip „*nulových problémů se sousedy*“. Poměrně příhodně připomíná Robins, že tento princip lze nazvat také jako: „*Maximální spolupráci se sousedy, či také politiku nulových problémů s režimy*“ (Robins, 2013: 389-390). V podstatě si lze vybrat kterýkoliv z výše uvedených názvů této politiky, ať už ten oficiální, či ty druhé a člověk se stejně nesplete, protože jde pouze o osobní preference čtenáře a jeho názor na věc.

5.1 Instalace tureckého modelu vlády

Přestože se následující téma této práce přímo netýká, je nutno jej zmínit, poněvadž je pro pochopení chování Turecka během arabského jara zcela nezbytné. Jedná se o revoluce v Egyptě a Tunisku. Poté co vypukly, odsunula AKP zcela jednoznačně politiku nulových problémů se sousedními zeměmi na druhou kolej. Pomyslným rčením AKP se stalo: „*Ať si sami lidé rozhodnou*“ (Robins, 2013: 390). Tento Erdoğanův přístup se ukázal jako brilantní tah. Pro Turecko mohlo představovat arabské jaro jen pozitivní přínos, ale pouze za předpokladu, že do něj nějak nenásilně zasáhnou.

Pro Turecko nepředstavovala rétorická podpora těchto dvou revolucí ohrožení vztahů s těmito režimy, poněvadž vztahy mezi nimi a Tureckem byly již tak nepřilíš lichotivé. Nesmíme opomenout, že Turecko se snaží udržet alespoň neutrální vztahy s režimy, v jejichž státech má ekonomické zájmy. Ty ovšem v případě Egypta a ani Tuniska nehrály roli a byly dle Robinsových slov doslova „*zanedbatelné*“ (Robins, 2013: tamtéž). Prakticky záhy poté co byly svrženy režimy v Egyptě a Tunisku vyvstala pro NATO a Turecko otázka, jakým směrem se bude ubírat vývoj v těchto zemích.

A právě nyní se dostáváme k takzvanému „*tureckému modelu*“ vládnutí. Tento turecký model je do značné míry konstrukt, který stvořily média a vlády USA a EU. Podstatou je, že Turecko po roce 2001 dokázalo pod vládou AKP udělat mnohé reformy, kterého přiblížily k demokracii a to přitom za vlády umírněných islamistů. Proto na západě převládl názor, že bude nejlepší, pokud bude Turecko dáváno za příklad i dalším zemím na Blízkém východě, jak směřovat k úspěšné politice a ekonomice. Problémem ovšem je, že tento Turecký model, který USA a EU prosazují, vychází ze dvou pramenů. Jednou částí je: „*Autoritářský politický systém pokrytý hávem pseudodemokracie, který je zaštitěn armádou, neboli Kemalistské zřízení Turecka z 60. let*“, a druhým pramen představuje, do značné míry EU vybájené „*spojení liberálních hodnot a demokracie*“ (Robins, 2013: 391). Co je tím ovšem myšleno? Na tuto otázku lze odpovědět zcela jednoznačně, současné zřízení Turecka je pouze dočasným jevem, který představuje fúzi starého Kemalistského Turecka a nového Turecka formovaného AKP. Podmínky, které utvořily Turecko do současné podoby, jsou ale do takové míry specifické, že onen turecký model nelze uplatnit jako normu, či návod pro státy Blízkého východu jakým směrem se propříště vydat.

5.2 Občanská válka v Libyi

Povstání v Libyi proti autokratické vládě Muamara Kaddafího bylo taktéž součástí revolucí, které zasáhly region Blízkého východu během takzvaného arabského jara.

Během povstání v Libyi se naplno projevila skutečnost, že Turecko pod vládou AKP prosazuje výrazně pragmatickou a taktéž ideově nezávislou zahraniční politiku na politice NATO. Turecko také od počátku dávalo vehementně najevo, že je proti intervenci NATO v Libyi. Na tomto místě je nutno připomenout, že: „*Turecko pojí s Libyí blízké historická a ekonomická pouta, která z Turecka vytváří nejbližší zemi, ze všech členských zemí NATO*²¹“.

²¹ JAMESTOWN FOUNDATION: 17. 3. 2011. Turkey's Opposition to Military Intervention in Libya. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.refworld.org/docid/4d8846552.html>>, [cit. 8.12.2013].

Přítomnost Turecka, respektive Osmanské říše, se v Libyi datuje na staletí a to během let 1551-1912.

Je až zarážející, do jaké míry Turecko ekonomicky spolupracovalo s Libyí do okamžiku vypuknutí občanské války. Pro Turecko znamenaly nepokoje v Libyi ohrožení a ztrátu uzavřených kontraktů, převážně stavebních, v hodnotě 15 miliard dolarů. Mimo kontrakty přišlo Turecko a turecké podniky o pracovní vybavení v hodnotě dalšího 1,5 miliardy dolarů. Dále bylo taktéž více než pravděpodobné, že se zastaví vzájemný obchod mezi Tureckem a Libyí, který ročně dosahoval hranice 2,4 miliardy dolarů. Nehledě na skutečnost, že občanská válka ze dne na den vystavila nebezpečí 25 tisíc²² pracovníků z Turecka přítomných v zemi.

Turecko se tedy muselo postavit čelem ke skutečnosti, že v Libyi se situace vyvíjí proti zájmům Turecka. Hned na počátku krize zněla slova ministerstva zahraničních věcí Turecka takto: „Zahraniční *politika Turecka je založena na principech právního státu, spravedlnosti, lidských práv a univerzálních hodnot*“. Což je klasické nic neříkající prohlášení, na které ovšem bylo navázáno takto: „Na druhou stranu má Turecko vážné obavy o své státní příslušníky přítomné v Libyi. Proto musíme být velmi opatrní v přístupu k probíhajícímu dění, tak aby nedošlo odvetě na nevinných občanech a aby nebyly poškozeny naše zájmy²³“. Robins tvrdí, že počáteční nerozhodnost pánů Davutoğlu a Erdoğan je omlouvána strachem o životy právě těchto občanů Turecka (Robins, 2013: 391).

Ač můžeme s naprostou jistotou říci, že povstání proti režimu v Libyi se v podstatě v ničem neliší od povstání v Sýrii, zaujalo Turecko naprosto rozdílný přístup k možné intervenci. Turecko v případě Libye namítalo, že není příhodné, aby se do konfliktu zapojily USA a ani žádná bývalá koloniální velmoc,

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

poněvadž by to mohlo způsobit: „*Popření oprávněnosti nejenom libyjské, ale i jakékoliv další revoluce protiv autokratickým vládám v arabských zemích*²⁴“. Premiér Turecka Erdoğan dále prohlásil toto: „*Musíme libyjskému lidu poskytnout možnost zvolit si vlastní budoucnost*²⁵“. Na tomto prohlášení, ač je politicky více než korektní, je jasné, že stejná možnost není ponechána i pro lid Sýrie. Právě v případě Sýrie je dle Turecka nutno do konfliktu zasáhnout a určit budoucí dění. Na příkladu intervence NATO v občanské válce v Libyi lze výborně demonstrovat proměnu přístupu Turecka k NATO. Na počátku konfliktu bylo Turecko výrazným odpůrcem jakéhokoliv zapojení se NATO do probíhající krize. Přičemž hlavním (skutečným) důvodem, proč nezasahovat, byla obava z poškození renomé NATO v muslimských zemích. Oğuzlu uvádí, že Ankara se snažila, seč mohla, aby: „*Na Turecko, jako jedinou členskou zemi NATO s většinově muslimským obyvatelstvem, nebylo pohlíženo jako na zemi, která souhlasila s další invazí do jiné muslimské země*“ (Oğuzlu, 2012: 162).

Dále také Turecko připomíná, že intervence v Libyi by mohla mít nečekané a velmi nepříznivé důsledky. Například není jisté, jaký režim by měl vystřídat ten současný. Je zde vcelku reálná možnost, že: „*Úspěch rebelů by mohl být využit nějakou třetí stranou, jakou jsou třeba i radikální muslimové*²⁶“. Dalším důvodem, který Turecko předneslo, ve snaze zvrátit přesvědčení ostatních členských zemí NATO, bylo, že: „*Mandát NATO neopravňuje k zásahu do událostí v Libyi*“. Mimo to premiér Erdoğan pronesl v Hanoveru při státní návštěvě Německa následující: „*Co má NATO co dočinění v Libyi? Jednoznačně jsme (Turecko) proti takové věci (intervenci)*“. Následně i prezident Turecka Gül položil hypotetickou otázku, zda vůbec vojenská intervence byla kdy požadována

²⁴ Tamtéž.

²⁵ YACKLEY, Jean Ayla: 2011. Turkey opposes any NATO operation in Libya. *Reuters*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://uk.reuters.com/article/2011/03/14/us-libya-turkey-idUKTRE72D49D20110314>>, [cit. 9.12.2013].

²⁶ Tamtéž.

ze strany Libyjských rebelů. Tito rebelové navíc od počátku bojů razili heslo, které znělo: „*Libyjci to dokážou sami*“.

Při propuknutí povstání v Egyptě, bylo Turecko první zemí, která požadovala odstoupení prezidenta Husního Mubáraka. Naproti tomu v případě Libye bylo Turecko proti plánu Velké Británie a Francie zasahovat do vývoje v zemi. Během konfliktu Turecko i nadále udržovalo jak „oficiální, *tak i neformální kontakty*“ s libyjským režimem.

Přestože bylo Turecko od počátku proti zásahu NATO v Libyi, podařilo se naň vyvinout od dalších členských zemí takový nátlak, že pod tíhou situace k podpoře zásahu přistoupilo. Především byly za zapojení Turecka do intervence zodpovědné Francie a Velká Británie. Pro které bylo důležité, aby Turecko alespoň „*morálně*“ podpořilo zásah. Turecko ale ještě před svým oficiálním připojením se k intervenci deklarovala, že: „*Turecko bude respektovat jakékoliv sankce či vojenskou intervenci vůči Libyi, které budou ovšem založeny na rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN*“.

Jak již bylo zmíněno, Turecko se zpočátku velmi ostře vymezovalo proti zásahu v Libyi a jakémukoliv zapojení se NATO do probíhající občanské války v zemi. Čtrnáctého března roku 2011 Turecko vydalo prohlášení, ve kterém zopakovalo svůj postoj ve věci Libye. V prohlášení bylo uveřejněno i varování před důsledky, které by alianční zásah v Libyi mohl přinést. Slovy premiéra Erdoğana: „*Vojenská intervence v Libyi, nebo v kterékoliv jiné zemi je absolutně kontraproduktivní*“ a navíc „*Kromě toho, že by byla kontraproduktivní, mohla by mít i nebezpečné důsledky*“.

Turecko dále zdůraznilo, že NATO představuje obranný pakt a pokud by mělo někde zasáhnout, tak pouze po naplnění skutečností obsažených v článku 5 smlouvy o NATO. Neboli pokud není jeden z aliančních států napaden druhou stranou, je přímý zásah v Libyi naprosto nepředstavitelný. Prezident Gül taktéž řekl, že ani veřejnost v Libyi si nepřeje cizí zásah v zemi a pro opozici vůči

Kaddáfího režimu by znamenala intervence taktéž nepřipustný vývoj současné situace.

Postupem času se ovšem Turecko přeci jen rozhodlo podpořit plán NATO a pomohlo uvést v realitu námořní blokádu Libye, i přesto, že před tím Turecko vyjádřilo obavu z přebrání celé operace aliancí. Celý plán na vytvoření bezletové zóny totiž započal jako iniciativa USA a některých členských států NATO. Ovšem během faktického uvedení plánu v realitu bylo rozhodnuto, že bude spadat pod kontrolu NATO.

Podmínkou alianční operace samozřejmě bylo, aby ji odsouhlasily všechny členské země, tedy 28 členů. Ovšem Turecko si kladlo následující podmínku, a to, že: *„Nepodpoří jakýkoliv plán, pokud mu nebudou dány záruky, že celá operace bude omezena jen na ochranu civilistů, prosazování zbrojního embarga, bezletové zóny a poskytování humanitární pomoci²⁷“*.

Dá se říci, že Libyjská opozice se chtěla za každé okolnosti vyhnout stejnému scénáři, který se odehrál po roce 2003 v Iráku, kde ozbrojená koaliční intervence pozemních vojsk sice vedla ke svržení Husajnovského režimu, ovšem přítomnost armády USA a dalších států zapříčinila to, že z převratu nevzešla jedina silná frakce, která by mohla v zemi vládnout. Neboli díky přítomnosti USA byla zachována pluralita rozložení moci, díky čemuž nevznikl v zemi nějaký další autoritativní režim, ale na druhou stranu se situace zhoršila do té míry, že v současné době můžeme prohlásit, že v Iráku už přes deset let probíhá občanská válka.

Před neblahým vývojem ohledně intervence v Libyi Turecko varovalo dostatečně. Turecko soustavně upozorňovalo na možnost, že občanská válka se může proměnit v konflikt ne nepodobný tomu v Afghánistánu či Iráku. Přičemž Erdoğan prohlásil, že: *„Irák stále platí za válku, která proběhla již před dvaceti*

²⁷ ALJAZEERA: 24.3.2011. Turkey backs NATO command of Libya operations. [ONLINE], dostupné na: <<http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/03/2011324185612655172.html>>, [cit. 12. 04. 2013].

lety²⁸“. Taktéž zpochybnil předpoklady, že intervence v Libyi potrvá pouze týdny, když připomenul, že to samé bylo plánované i v případě Iráku či Afghánistánu.

Turecko se snažilo předstírat, že jeho váhání jak se vypořádat s možnou intervencí v Libyi nebylo způsobené nerozhodností. Naopak Turecko prohlašovalo, že se od počátku snažilo fungovat jako mediátor mezi znesvářenými stranami v Libyi tak, aby bylo dosaženo nějakého konsenzu a konce občanské války v Sýrii. A to tak, že Turecko mohlo být partnerem k jednání nejen pro obě strany konfliktu, ale i pro další zainteresované strany, jako jsou Arabská liga, Africká unie, NATO a EU.

Jelikož si ovšem Kaddáfího opozice uvědomovala, že bez podpory západu není schopna svrhnout dosavadní režim, apelovala na vytvoření bezletové zóny nad Libyí. Tato bezletová zóna měla být opatřením, které mělo zabránit ať už domnělým či skutečným ztrátám na životech civilního obyvatelstva. Pro připomenutí - podobné opatření bylo zavedeno i po válce v zálivu v letech 1991 až 1992, kdy byly zavedeny dvě bezletové zóny, jedna nad severním Irákem a druhá nad jižní částí Iráku sousedící s Kuvajtem. Díky tomu nemohl irácký režim napadnout jak Kurdskou oblast na severu, tak svého souseda na jihu. V případě Libye ale představitelé západu podporovali bezletovou zónu nad celou Libyí. Ovšem v té době byla Libye v podstatě rozdělená na západní část a to loajální režimu a východní, která byla centrem odporu. Proč nebyla vyhlášena bezletová zóna jen nad východní částí, se můžeme jen domýšlet.

Přesto byla nakonec v NATO prosazena myšlenka intervence, kterou odsouhlasila i Rada bezpečnosti, když vydala rezoluci 1973 17. března roku 2011. Tato rezoluce opravňovala NATO a jeho spojence k zásahu v Libyi,

²⁸ WALBERG, Eric: 2011. Turkey and War on Libya: Defusing another UN Time Bomb. *Global Research*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.globalresearch.ca/turkey-and-the-war-on-libya-defusing-another-un-time-bomb/24058>>, [cit. 26.4. 2013].

příčemž mohly být použity „*všechny potřebné úkony*“²⁹. V počáteční fázi Turecko výrazně kritizovalo především letecké údery francouzského letectva.

5.3 OBČANSKÁ VÁLKA V SÝRII

Na počátku roku 2013 NATO potvrdilo, že dojde k rozmístění protivzdušných systémů sil NATO na turecko-syrském pohraničí, což by mělo efektivně předejít či v případě nouze i přerušit jakoukoliv agresi vůči Turecku ze strany Sýrie. Tento krok přišel naštěstí v kritické chvíli, kdy se v Turecku na vládní úrovni rozhořela diskuze ohledně závazků vůči NATO. Kromě šíře závazků se opět do popředí dostala i otázka, do jaké míry je vůbec členství v NATO pro Turecko důležité³⁰

Turecko-syrské vztahy jsou poměrně napjaté už od vzniku Turecké republiky. Mezi oběma režimy panovala nevraživost v mnoha sporných otázkách. Před více jak desetiletím, v roce 2008, se obě země doslova nacházely na prahu vzájemné války. Tehdejší sekulární vláda Turecka vyslala ke svým jižním hranicím značně početnou část své armády. Důvodem tohoto kroku bylo to, že: „*Syrský režim poskytoval finanční a materiální pomoc a také i zázemí pro bojovky PKK na svém území*“³¹

Ovšem po roce 2001 a nástupu AKP se Turecko snažilo o zlepšení vztahů se Sýrií. Walker uvádí, že: „*Turecko po roce 2002 investovalo ekonomicky a politicky do Sýrie více než do jakéhokoliv svého jiného souseda*“ (Walker, 2012: 1). Příčemž Sýrie se měla stát pomyslnou perlou v „neoosmanské koruně“

²⁹WALBERG, Eric: 2011. Turkey and War on Libya: Defusing another UN Time Bomb. *Global Research*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.globalresearch.ca/turkey-and-the-war-on-libya-defusing-another-un-time-bomb/24058>>, [cit. 26.4. 2013].

³⁰OXRESEARCH DAILY BRIEF SERVICE: 8. 4. 2013. TURKEY: Benefits of NATO membership outweigh drawbacks. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://search.proquest.com/docview/1324416892/141CC570458708361E6/4?accountid=14965>>, [cit. 17.11.2013].

³¹TAHMIZIAN, Alison: 22.3.2013. Syria Deeply Asks: Why Did NATO Intervene in Libya, and Not in Syria? *Syria Deeply*. [ONLINE]. Dostupné na: < <http://beta.syriadeeply.org/2013/03/syria-deeply-asks-nato-intervene-libya-syria/#.UqnCJtJDvW7>>, [cit. 9.9.2013].

Turecka, pokud si neodpustíme takové neo-koloniální přirovnání. Sýrie celkově hraje důležitou roli v plánech nového Turecka pod nadvládou AKP. Ještě v roce 2009, kdy byly vztahy obou zemí prakticky přátelské, prezident Turecka na státní návštěvě Sýrie prohlásil následující: „*Sýrie je pro Turecko bránou na Blízký východ a zároveň pro Sýrii je Turecko oknem do Evropy*“ (Walker, 2012: tamtéž). Je vidět, že Turecko se vůči Sýrii chovalo obzvláště pragmaticky, kdy mu nevadilo spolupracovat se stejným vedením státu, které o necelý rok později tvrdě kritizovalo. Oficiální postoj Turecka vůči Sýrii se začal proměňovat v září 2011, kdy Turecko naléhalo na Sýrii, aby zamezila krveprolití. O měsíc později již Ankara oficiálně uvedla, že by bylo záhodné odstavit Assada od moci.

Turecko by také vedoucí rolí při zásahu v Sýrii mohlo potvrdit svoji aspiraci na regionální mocnost a to v příhodné situaci, kdy se EU utápí v ekonomické krizi a arabské země se snaží vyrovnat s důsledky revolucí arabského jara.

Al-Maliki prohlásil doslova toto: „*Turecko se chová pošetile. Mohli bychom dokonce říci, že se snaží přebrat zodpovědnost za řešení problémů v Sýrii, přičemž ovšem chce vnutit syrskému lidu svoji vůli. Proto by mělo mezinárodní společenství zasáhnout a zastavit Turecko*“. Nepřímo také zpochybnil také kredibilitu leteckých útoků na Turecko ze strany Sýrie, kterými se Turecko snažilo v diskuzi argumentovat, když řekl, že: „*Všechny tyto příběhy o bombardování tureckého území jsou pouze přeháněním, a to i přes to, že některé se vskutku staly. Bylo by ovšem hloupé rozpoutat válku kvůli něčemu takovému a zapojit do ní i celé NATO a to jen kvůli ochraně Turecka, které přitom není ničím ohroženo*³²“. Z jeho rozhovoru s informační agenturou Interfax dále vyplynulo, že pokud Turecko vskutku v Sýrii zasáhne, je vcelku pravděpodobné, že takový akt uvrhne celý region do chaosu. Taktéž připomněl, že Turecko se na jedné straně snaží vystupovat za ručitele bezpečnosti v celém regionu, ale paradoxně politika, kterou prosazuje, vytváří pravý opak.

³² ALJAZEERA: 28.2.2013. Iraq PM wals of Syria crisi spillover. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/02/201322812730766202.html>>, [cit. 19.4.2013].

Na závěr al-Maliki podotkl ještě jednu velmi zajímavou věc, a to, že: „Ankara se snaží vtáhnout NATO do syrských záležitostí. To je velmi nebezpečné, protože Bože uchraň Nás dalšího scénáře, který se udál v Libyi³³“.

5.3.1 Náboženské třenice v Sýrii a role Turecka

Poněvadž je Sýrie de facto „tavícím tyglíkem“ na Blízkém východě můžeme zde nalézt mnoho kultur, náboženství a etnik. Taktéž co se týče politiky a ideologií je Sýrie značně heterogenní. Proto bude mít vývoj ohledně etnických třenic v Sýrii významný dopad na celý region.

Etnické nepokoje odehrávající se v Sýrii mají značný význam pro Turecko. Zatímco se: „Syrská občanská stává krvavým sektářským konfliktem mezi majoritními Sunnity a vládními vojsky, které ovládá převážně Alevitská vláda“. Tak i nepokoje se přelévají do Turecka, která má také významnou menšinu Alevitů. Alevité jsou považováni v Turecku za potencionální hrozbu, poněvadž jsou spojováni s nepřátelskou syrskou vládou³⁴.

Turecká menšina Alevitů je v současné době znepokojena z role Turecka v občanské válce v Sýrii, poněvadž se obává, že negativní kampaň vůči syrským Alevitům zasáhne i jí. Gettleman popisuje obavy této menšiny takto: „Považujeme kroky učiněné Tureckem v Sýrii za hluboce znepokojivé a také pokrytecké³⁵“. A to mimo jiné proto, že Turecko se spojuje se zeměmi, jako je Katar či Saudská Arábie, které jsou známy jako absolutistické monarchie.

Taktéž je zde zmíněno, že i mezinárodní společenství a NATO by se měly zabývat tím, komu míří turecká pomoc v Sýrii. Turecko dosud ani nepřiznalo, že aktivně podporuje syrskou opozici vojenskou cestou. Důležité je, že do syrské opozice patří i skupiny napojené mezinárodní terorismus. Přičemž

³³ tamtéž

³⁴ GETTLEMAN, 2012: As Syria War Roils, Unrest Among Sects Hits Turkey. *New York Times*. [Online], <<http://www.nytimes.com/2012/08/05/world/middleeast/turkish-alawites-fear-spillover-of-violence-from-syria.html?pagewanted=all&r=0>>, [cit. 09.01.2013].

³⁵ Tamtéž.

mnoho z frakcí, které tvoří syrskou opozici, je složeno z bojovníků džihádu, kteří chtějí Sýrii přetvořit v ryze islamistickou republiku.

Dokonce představitelé USA v nedávné době uvedli, že informace získané od tajných služeb nasvědčují skutečnosti, že v Sýrii se skutečně shromažďují radikální muslimští bojovníci. Dle CIA se Sýrie doslova stává „*magnetem pro bojovníky džihádu*“³⁶. Představitelé USA a CIA jsou přesto nadále přesvědčeni, že tito bojovníci představují pouze zlomek z celé opozice.

Turecko by mělo vážit každý svůj krok v občanské válce v Sýrii, poněvadž situace se může rychle zvrhnout v jeho neprospěch. Pokud bude Turecko nadále hrát na sympatie se sunitskou většinou v Sýrii, může vše dojít do situace, kdy bude ohroženo ostatní nesunitské obyvatelstvo, především křesťané, kurdi a alevité.

Turecko přesto popřelo, že by bylo nějak zaujaté vůči Alevitům. Jeho podpora syrské opozice je prý namířena pouze na zvládnutí hrozící humanitární krize. Přičemž dle slov turecké vlády postupuje Turecko ve věci s ohledem i na obavy Alevitů a Alávitů.

5.3.2 Turecko a další vývoj v Sýrii: Tři možné scénáře

Je jasné, že Turecko nechce docílit stejného scénáře, který se odehrál v Libyi, poněvadž země nejprve rozvrácená válkou, aby v ní později propukla občanská válka, není právě zemí, kterou je záhodno mít za souseda. A to navíc na hranicích, které nepatří právě k nejbezpečnějším.

Jak uvádí Walker: „*Turecko si je velmi dobře vědomo možného rizika, a proto velmi dobře zvažuje, jak se se situací v Sýrii vyrovnat*“, poněvadž: „*Udělat špatné rozhodnutí ohledně Sýrie by mohlo mít pro Turecko seriózní dopad*“ (Walker, 2012: 1). Nyní je patrné, že Turecko se stále zdráhá učinit nějaký zásadní krok a místo přímé akce se uchyluje k podpoře opozice. Nyní si

³⁶ Tamtéž.

probereme dva možné vývoje situace v Sýrii s důrazem na zapojení Turecka a NATO.

5.3.2.1 První scénář: Status Quo

První scénář počítá s tím, že se současná situace zachová a v Sýrii bude po několik let probíhat občanská válka, která zemi ještě více uzavře a zničí. Předpokladem takového vývoje je udržení relativně vyrovnaných sil mezi současným režimem a opozicí. NATO ani Turecko se nebudou sto cítit zasáhnout bez mandátu Rady bezpečnosti a nepřímá podpora opozici se dostatečně neprojeví na výsledku.

5.3.2.2 Druhý scénář: Omezená intervence a následná podpora pro syrskou opozici

S tím, jak bude postupně eskalovat občanská válka v Sýrii a to bez ohledu na to, která strana bude vyhrávat, Turecko a NATO se budou snažit zvrátit a hlavně urychlit vývoj situace ve prospěch syrské opozice. Je velmi nepravděpodobné, že dojde k souhlasu mezinárodní intervence do Sýrie, poněvadž Ruská federace a Čína budou nadále vetovat jakoukoliv rezoluci v Radě bezpečnosti, která by povolila intervenci. Proto bude muset NATO či Turecko omezeně zasáhnout takzvaně na vlastní pěst, podobně jako se to odehrálo v roce 2003, kdy USA bez mandátu OSN zaútočily na Irák.

Turecko ani NATO nejspíše nebudou požadovat provedení pozemní operace, poněvadž by se tím mohli vystavit ohromným ztrátám na životech i v technice. Proto se bude jako nejúčinnější nástroj jevit ustanovení bezletové zóny nad částí syrského území či vytvoření nárazníkové zóny podél hranic s Tureckem. Ovšem vytvoření „nárazníkové zóny by vyžadovalo úzkou spolupráci mezi syrskou opozicí a Tureckem, popřípadě s NATO, pokud by se aliance jako celek rozhodla intervenovat. Pro efektivní ustanovení nárazníkové zóny a bezletové zóny je bezpodmínečně nutné zapojení dělostřelecké a letové podpory USA“ (Walker, 2012: 5). Právě pokud by NATO dokázalo zajistit na

severu Sýrie podobnou oázu klidu, jako se tak stalo v první válce v zálivu, znamenalo by to zisk logistického zázemí, odkud už by mohli spojenci dále plánovat postup a hlavně by to znamenalo první úspěch v současné válce.

Právě scénář omezené intervence podporuje NATO, Turecko, liga arabských států a především USA. Jak podotýká Walker: *„Pro Turecko se jeví tento scénář (omezené intervence), jako nejlepší volba, poněvadž by významně vychýlil jazýčky vah na stranu syrské opozice a navíc by to mohl být impulz k rozpadu již vrávorající syrské armády. Navíc by tak mohlo dojít k finálnímu posílení protirežimních nálad v zemi, čehož by pouhou humanitární pomocí nebylo možné docílit“* (Walker, 2012: 5). Navíc se Turecko potýká s přívalem válečných uprchlíků, o které se musí postarat, poněvadž této karty využívá v argumentaci. Pokud by ale byla vytvořena ona nárazníková zóna, mohli by být utečenecké tábory přemístěny právě sem.

Přestože se tento scénář jeví jako nejvýhodnější, Turecko je v současné době poměrně tiché a neprosazuje jej tak jako dříve. De facto se zdá, že Turecko v současné době vyčkává, jak se situace v Sýrii vyvine.

5.3.2.3 Třetí scénář: Mezinárodní sankce a vojenská intervence

Poslední scénář patří dle rétoriky současné vládní AKP k nejméně pravděpodobným, pokud ovšem zauvažujeme nad skutečnou praxí, dojde nám, že není tak nepředstavitelný, jak se na první pohled mohl zdát. Tento scénář tedy počítá s přímým úderem na vládní síly ze strany Turecka, podpořeného stejně smýšlejícími státy NATO, pokud nedojde k jednotné akci a nesmíme zapomenout také na podporu od ligy arabských států, která je takovému scénáři více než nakloněna. Příkladem takové přímé akce turecké armády jsou pravidelně se odehrávající útoky na území severního Iráku, které probíhají se souhlasem centrální vlády v Iráku.

Walker soudí, že: *„Turecko již v současné době nahlíží na intervenci v Sýrii z pozice nulové hry. Otázkou není jestli, ale kdy? A jak?“* (Walker, 2012:

5). Je jisté, že Turecko má i bez podpory dostatek sil a prostředků vést plnohodnotnou pozemní operaci proti Sýrii, komplikacemi jsou ovšem vztahy Sýrie s Ruskem a Čínou. Každá z těchto zemí má v Sýrii své strategické cíle a výrazné politické změny pro ně nejsou za současné situace záhodné.

Každopádně je jisté, že pokud NATO bude v Sýrii chtít zasáhnout, bude role Turecka v takové operaci zásadní. Příkladem budiž obě války v zálivu a naprosto rozdílný přístup Turecka k zapojení se v nich. Dle mého názoru, pokud Turecko bude cítit, že intervence v Sýrii se může zvrhnout v jeho neprospěch či že z ní nic nezíská, pokusí se jí ze všech sil zabránit. Při zvažování intervence do Sýrie se také velmi projevuje turecká obava z kurdského separatismu. Kromě prvního scénáře ovšem oba zbývající počítají s tím, že budou separatistické tendence zastaveny. A to proto, že Turecko by přímo či nepřímo kontrolovalo právě sever Sýrie, kde se nachází enklávy s kurdským obyvatelstvem, které by mohly unilaterálně vyhlásit nezávislost.

5.3.3 Turecko a NATO na prahu intervence v Sýrii

Bude jistě velmi zajímavé sledovat další vývoj situace ohledně Sýrie, poněvadž západní velmoci, společně s Tureckem a ligou arabských států, jsou významně nakloněny zásahu. Dalo by se říci, že pouze čekají na nějaký zásadní impulz k zákroku. Takovým impulzem by mohlo být obvinění z užití zbraní hromadného ničení či zbraní biologických současným syrským režimem v právě probíhajících bojích.

Dosud nebyl podán dostatečně věrohodný důkaz, že by došlo k použití zbraní hromadného ničení vůči civilnímu obyvatelstvu. Dle informací, které podal zběhlý dříve vysoko postavený představitel režimu, nikdy nedojde k užití těchto zbraní syrskou armádou vůči vlastním lidem, ale pouze proti „*vnější agresi*“³⁷. Právě Turecko by v případě invaze bylo nejspíše prvním terčem

³⁷ BBC: 20. 9. 2013. Syria's chemical weapons stockpile and human impact. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-22307705>>, [cit. 15.4.2013].

takového útoku, přičemž dle CIA a turecké tajné služby je riziko efektivního použití těchto zbraní zcela reálné. Zpráva taktéž doslova zmiňuje, že: „*Chemické zbraně v Sýrii jsou připravené k okamžitému použití a představují tudíž mnohem větší hrozbu, než jakékoliv jaderné kapacity, které Sýrie může mít*³⁸“.

Dle ministerského předsedy Velké Británie, Davida Camerona, ovšem může být podezření z vlastnění chemických zbraní a jejich užití paradoxně překážkou úderu NATO na Sýrii. Poněvadž vlastnění chemických zbraní bylo jako důvod k ospravedlnění války již zdiskreditováno válkou v Iráku z roku 2003. Ovšem právě užití chemických zbraní bylo prezidentem USA Barrackem Obamou označeno za pomyslné „překročení červené linie“, pro Camerona by to bylo „*impulzem ke změně hry*“. Cameron se také vyjádřil ve smyslu, že: „*Chtěl bych ujistit lid, že lekcí z Iráku jsme se již poučili*³⁹. Každopádně se Británie, Turecko a USA obávají stejného scénáře jako v roce 2003, kdy byla invaze do Iráku vedena taktéž bez mandátu OSN a navíc i bez zapojení sil NATO, poněvadž většina evropských zemí byla proti zásahu v Iráku a to pouze na základě důkazů o existenci zbraní hromadného ničení.

Poměrně pozitivní zprávou může být to, že NATO odpovědělo kladně na žádost Turecka o rozmístnění protiletadlové obrany NATO podél tureckých hranic, tak aby byla zaručena bezpečnost Turecka proti možnému útoku syrských chemických zbraní⁴⁰. Kladná odpověď NATO na tuto žádost je dobrým krokem. K tomuto názoru mne vede zjištění, že když v roce 2003, kdy o to samé žádalo Turecko ve vztahu k podobné hrozbě, ovšem ze sousedního

³⁸ Sýrie pravděpodobně vlastní tyto zbraně již od 70. let, kdy je získala od Egyptské republiky a to ještě před arabsko-izraelskou válkou. Vlastní výroba chemických zbraní probíhá nejspíše od 80. let, přičemž zásoby těchto zbraní mohou být značné. Odhaduje se, že by se mohlo jednat až o 1000 tun materiálu rozmístněného na více než 50 místech po celé zemi. Tamtéž.

³⁹ BBC: 26. 4. 2013. Cameron fears Iraq effect holding West back in Syria. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-22316517>>, [cit. 27.4.2013].

⁴⁰ BORGER, J.: 2. 12. 2012. Turkey Requested NATO Missile Defences over Syria Chemical Weapons Fears. TheGuardian [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/02/turkey-syria-chemical-weapons-fears>>, [cit. 15. 3. 2013].

Iráku, znamenala negativní odpověď výrazné zkomplikování vztahu Turecka k NATO.

6 TURECKO A NATO DO BUDOUCNA

Pohled na Turecko a NATO, se kterým jsem pracoval na předchozích stranách, ale mnoho odborníků z odborné veřejnosti se mnou nesdílí. Právě naopak, pro Burnse a další nyní naopak přišel čas, kdy by se Turecku měla poskytnout možnost vedení celého NATO. Důvodem je názor, že: *„Pokud si chce NATO i nadále udržet vliv na utváření dění v sousedících oblastech, které jsou navíc ještě i strategicky důležité (míněna především oblast Blízkého východu), musí Turecku poskytnout vůdčí roli v NATO“* (Burns, 2012: 8).

Členské státy NATO by také měly zvážit, zda nenadešel přinejmenším čas, kdy by Aliance měla zvážit při volbě tajemníka NATO i tureckého kandidáta. Existuje názor, že Turecko bylo v NATO příliš upozaděno a jeho názor nebyl příliš brán na zřetel, což by se ovšem mělo v zájmu dobrých vztahů mezi Tureckem a NATO změnit.

Na základě předchozích kapitol si nyní dovoluji načrtnout možný vývoj role a dalších vztahů mezi Tureckem a NATO. Půjde o můj vlastní názor, který se nemusí shodovat se skutečným vývojem, ovšem cítím, že tato práce si vyžaduje i můj názor na celou problematiku.

Role Turecka se bude v průběhu let příštích výrazně měnit, kdy Turecko bude hrát velmi důležitého člena aliance. Vzhledem k vývoji v arabských zemích se Turecko ukáže, jako výborný mediátor mezi zeměmi Blízkého východu a EU. Poněvadž ovšem nedojde ke vstupu Turecka do EU, bude se Turecko stále více proti samotné EU vyhraňovat a pokusí se vytvořit na Blízkém východě nějaké podobné ekonomické uskupení s centrem právě v Turecku.

Politický úspěch AKP bude i nadále přetrvávat, poněvadž Turecko pod její vládou dokáže odolat ekonomické krizi, ze které se Turecko vynoří ještě silnější. Bohužel ovšem Turecko bude v mezinárodních vztazích prosazovat velmi sebestřednou a pragmatickou politiku. Podobně jako Čína nebude Turecko

u svých obchodních a politických partnerů posuzovat demokracii, či „*dobré vládnutí*“. Taktéž je pravděpodobné, že Turecko se velmi sblíží s okolními muslimskými zeměmi, což ovšem s prosazováním muslimských hodnot a stylu života povede k podkopání dosavadního sekulárního uspořádání státu.

Nicméně je velmi nepravděpodobné, že by Turecko vystoupilo z NATO, poněvadž NATO pro Turecko představuje členství v takové instituci příliš velký přínos, než aby ho ztratilo. Turecko se bude i nadále účastnit vojenských operací NATO s tou výjimkou, že nezakročí v zemi, kde má své investice či zájmy a to i v případě, že zde bude docházet k humanitární krizi. Podobně jako se Turecko stavělo k invazi do Libye či k zákroku proti Sýrii ještě v první fázi občanské války, která zde vypukla.

Finálně se domnívám, že Turecku se skutečně podaří stát se regionálním hegemonem na Blízkém východě a to především v arabských zemích. Taktéž jeho ekonomika ještě více posílí, až vytvoří protipól Eurozóně. Ovšem jak EU, tak Turecko bude ze spolupráce těžit a proto nelze čekat nějaké vyhrocení konfliktu.

7 ZÁVĚR

Tato práce byla zaměřena na popsání proměny Turecka jako členské země NATO v posledních dvou dekádách. Troufám si tvrdit, že cíle práce bylo dosaženo. Na předchozích stranách práce lze totiž vysledovat, kterak se Turecko měnilo a s ním i jeho politika vůči NATO.

Cílem této práce bylo zjistit, zda, a pokud ano, tak jak, se projevil vztah a role Turecka k NATO. Tohoto cíle mělo být dosaženo pomocí analýzy chování a přístupu Turecka ke společným vojenským operacím s dalšími členskými zeměmi NATO. Během vypracovávání práce jsem se taktéž snažil rozebrat společenskou a politickou změnu, která se v Turecku odehrála po roce 2001, kdy se moci v Turecku chopila strana AKP a umírnění islamisté.

Na základě analýzy si dovoluji vyvodit následující závěr, a to, že přístup Turecka k NATO v 90. letech se výrazně liší od toho současného. Domnívám se tedy, že skutečně došlo k potvrzení předběžné hypotézy. Neboli že v Turecku došlo za vlády AKP k výraznému odklonění od NATO. Tento odklon byl jednak zapříčiněn Tureckem nově zaujatou zahraniční politikou, tak i proměnou priorit „nového“ Turecka.

Práce srovnává zapojení se Turecka do obou válek v zálivu, přičemž právě míra zapojení se do těchto operací se radikálně lišila. Během první války v zálivu Turecko de facto pokračovalo v politice, kterou zastávalo v NATO po většinu 20. století. To znamená, že se účastnilo akcí, které nakonec vedly k porážce Saddámovského režimu. Negativním důsledkem, kterého později všestranně využije AKP ke svému volebnímu úspěchu, je ustanovení Autonomní republiky Severní Irák, což do příště výrazně zkomplikuje vztahy Turecka s USA a tudíž i s NATO a EU. Právě otázka kurdského separatismu a terorismu PKK se ukazuje jako výrazný faktor, který vede k třenicím mezi Tureckem a dalšími aliančními partnery.

V průběhu tvorby práce jsem vysledoval poměrně jasně viditelnou dělicí čáru v historickém vývoji Turecka po skončení bipolárního rozložení světa. Touto dělicí čarou je proměna domácí i zahraniční politiky vládní stranou AKP. V průběhu vládnutí AKP Turecko zaujalo nové zahraničně politické směřování, které je založeno na základě díla Strategická hloubka. Toto dílo položilo základy politiky, která bývá nazývána jako neosmanská. Hlavními rysy této politiky je důraz na regionální vazby na Blízkém východě, muslimskou solidaritu a nacionalismus.

Co se týče role, již Turecko v NATO v současnosti zastává, můžeme prohlásit, že se Turecko i přes svou novou regionální politiku snaží nadále přispívat plnou měrou k operacím NATO. Jedná se nejenom o operace kolektivní bezpečnosti, ale i o operace, které si zrovna žádá situace. Navíc zvyšující se vliv Turecka v regionu Blízkého východu nasvědčuje tomu, že jeho význam jako členské země NATO ještě vzroste. Přesto je možné, že s tím jak bude nadále růst vliv Turecka, může nadejít doba, když už se Turecko nebude muset tolik na NATO spoléhat.

8 RESUMÉ

Tato diplomová práce se zabývá proměnou vztahu a role Turecka k NATO. Práce je členěna do několika kapitol, ve kterých autor sleduje proměnu vzájemných vztahů mezi Tureckem a NATO. Především se práce zaměřuje na konflikty v Iráku, Sýrii, Libyi a dalších oblastech, na kterých demonstruje onu předpokládanou změnu v přístupu Turecka k NATO. Autor předjímá, že v posledních dvou dekadách došlo k výrazné proměně Turecka, která byla zapříčiněna nástupem strany AKP k moci. Autor tudíž neopomíjí do práce zakomponovat i evoluci politického směřování na domácí scéně v Turecku. Cílem práce je dokázat, zda se role a vztah Turecka k NATO skutečně proměnily a pokud ano, tak jak se tato proměna v praxi projevila.

9 RÉSUMÉ

This thesis is oriented on the changes of the relationship and the role of Turkey according to NATO. The thesis is divided into the chapters in which the author follows the transformation of mutual relationships between Turkey and NATO, especially personalized by the USA. The thesis is oriented above all on the conflicts in Iraq, Syria, Libya, etc. which are employed here to demonstrate the expected transformation. The author presents that there was a serious change of Turkey during two last decades that was caused by the rise of the political party AKP to power. The author does not forget to use even the evolution of political course of the internal situation in Turkey. The aim of the thesis is to prove if the role and the relationship of Turkey with the NATO have really changed and if yes, how the transformation has been manifested.

10 LITERATURA

ALJAZEERA: 24.3.2011. Turkey backs NATO command of Libya operations. [ONLINE], dostupné na: <<http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/03/2011324185612655172.html>>, [cit. 12. 04. 2013].

ALJAZEERA: 28.2.2013. Iraq PM wals of Syria crisi spillover. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/02/201322812730766202.html>>, [cit. 19.4.2013].

ATATÖV, Türkkaya: 1980. The Principles of Kemalism. *Turkish Yearbook of International Relations*. Vol. 20, 28-40.

AYBET, Gülnur: 2012. The Evolution of NATO's Three Phases and Turkey's Transatlantic Relationship. *Perceptions*. Vol. 17, No.1, Pp. 19-36.

BBC: 20. 9. 2013. Syria's chemical weapons stockpile and human impact. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-22307705>>, [cit. 15.4.2013].

BBC: 26. 4. 2013. Cameron fears Iraq effect holding West back in Syria. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-22316517>>, [cit. 27.4.2013].

BORGER, J.: 2. 12. 2012. Turkey Requested NATO Missile Defences over Syria Chemical Weapons Fears. *TheGuardian* [ONLINE]. Dostupné na:

<<http://www.guardian.co.uk/world/2012/dec/02/turkey-syria-chemical-weapons-fears>>, [cit. 15. 3. 2013].

BURNS, R. Nicholas: 2012. Anchoring the Alliance. *Atlantic Council*. Pp. 1-11.

CAGAPTAY, Soner: 2007. Secularism and Foreign Policy in Turkey: New Elections, Troubling Trends. Policy Focus. *The Washington Institute for Near East Policy*. No. 67.

CORDESMAN, H. Anthony: jaro 2005. Rethinking NATO's Force Transformation. *NATO Review*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue1/english/art4.html>>. [cit. 11. 12. 2013].

DAVUTOĞLU, Ahmet: 2012. Transformation of NATO and Turkey's Position. *Journal of International Affairs: Perceptions*. Vol. 17, No. 1.

DAVUTOĞLU, Ahmet: Strategic Depth. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://todayszaman.com/columnist-290437-strategic-depth.html>>, [cit. 24. 3. 2013].

FUKUYAMA, Francis: 1989. The End of history? *The National Interest*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://ps321.community.uaf.edu/files/2012/10/Fukuyama-End-of-history-article.pdf>>, [cit. 10. 12. 2013].

GAO: listopad 1997. Operation Provide Comfort. Report to Congressional Requesters. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/GAOREPORTS-OSI-98-4/pdf/GAOREPORTS-OSI-98-4.pdf>>, [cit. 11.12.2013].

GETTLEMAN, 2012: As Syria War Roils, Unrest Among Sects Hits Turkey. *New York Times*. [Online],

<http://www.nytimes.com/2012/08/05/world/middleeast/turkish-alawites-fear-spillover-of-violence-from-syria.html?pagewanted=all&r=0>, [cit. 09.01.2013].

GÜVENÇ , Bozkurt: 1998. Secular trends and Turkish identity. *Journal of international affairs*. Vol. 2, No. 4.

HAFDELL, S.: 2012. Turkey – NATO Relations at the 60th Anniversary. *Global Political Trends Center*. Policy Update. No. 2.

HALE, William: 1992. Turkey, the Middle East and the Gulf Crisis. *International Affairs (Royal Institute of Internal Affairs 1944-)*, Vol. 68, No. 4.

CHASE, R. – Hill, E. – Kennedy, P.: 1996. Pivotal States and U.S. Strategy. *Foreign Affairs*. The Council of Foreign Relations. Vol. 75, No. 1, 33-51.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP REPORT: 2010. Turkey and The Middle East: Ambitions and Constraints. No. 203, p. 33. [ONLINE]. Dostupné na: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/203%20Turkey%20and%20the%20Middle%20East%20-%20Ambitions%20and%20Constraints.ashx>, [cit. 28. 11. 2013].

JAMESTOWN FOUNDATION: 17. 3. 2011. Turkey's Opposition to Military Intervention in Libya. [ONLINE]. Dostupné na: <http://www.refworld.org/docid/4d8846552.html>, [cit. 8.12.2013].

KANAT, K. Buğra: 2010. *AK Party's Foreign Policy: Is Turkey Turning Away from the West?*. Insight Turkey. Pp. 205-225.

KARAOSMANOĞLU, L. Ali: 2011. Turkey's Alignment with NATO. Identity and Power Politics. In: *NATO's Retirement? Essays in Honour of Peter Volten*. Ed. Drent M. The Centre of European Security Studies.

KIRIŞCI, Kemal: 2006. Turkey's foreign policy in turbulent times. *Chaillot Paper*. No. 92.

KUPCHAN, Charles: 2012. No One's World: the West Rising Rest and the Coming Global Turn. Oxford: Oxford University Press. P.258.

LARRABEE F. Stephen – Lesser O. Ian: 2003. Turkish Foreign Policy in the Age of Uncertainty. Rand: Santa Monica, p. 218.

LARRABEE, F. Stephen: 2008. Turkey's New Middle East Activism. In.: Burnwell, G. Frances. The Evolution of U.S. – Turkish Relations in Transatlantic Context. Pp. 75-85.

LARRABEE, Stephen: 2010. Troubled Partnership. U.S.-Turkish Relations in an Era of Global Geopolitical Change. RAND. Pp. 1-127.

LESSER, O. Ian: 2007. Beyond Suspicion. Rethinking US-Turkish Relations. Woodrow Wilson International Center for Scholars.

MIGDALOVITZ, Carol: 2011. AKP's Domestically-Driven Foreign Policy. *Turkish Policy Quarterly*. Vol. 9., No. 4.

MINAGIAS, Christos: 2011. The ideological identity and the geostrategic deadlocks of the "New" Turkey. Hellenic Armed Forces Geostrategic Analyst. Pp. 1-7.

MURINSON, Alexander: 2006. The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy. *Middle Eastern Studies*. Vol. 42, No.6, Pp. 945-964.

OĞUZLU, Tarık: 2012. Turkey's Eroding Commitment to NATO: From Identity to Interests. *The Washington Quarterly*. Vol. 35, No.3, Pp. 153-164.

OXRESEARCH DAILY BRIEF SERVICE: 8. 4. 2013. TURKEY: Benefits of NATO membership outweigh drawbacks. [ONLINE]. Dostupné na: <http://search.proquest.com/docview/1324416892/141CC570458708361E6/4?accountid=14965>, [cit. 17.11.2013].

PEARSON, W. Robert: 2008. Turkey and NATO: New Images and Old Questions. In: BURWELL, C. Frances. Evolution of U.S.-Turkish Relations in Transatlantic Context. Pp.61-75.

RISSE, Thomas: 2008. The End of the West?: crisis and change in the Atlantic order. Ithaca: Cornell University. P. 298.

ROBINS, Philip: 2013. Turkey's "double gravity" predicament: The foreign policy of newly activist power. *International Affairs*. Vol. 89, No. 2, Pp. 381-397.

SAYARİ, Sabri: 1997. Turkey and Middle East in the 1990s. *Journal of Palestine Studies*. Vol. 26., No. 3, PP. 44-55.

SCHLEIFER, Yigal: 21.4.2006. Denmark, again? Now it's under fire for hosting Kurdish TV station: Turkey says the satellite network Roj TV is a mouth for Kurdish terrorists. *The Christian Science Monitor*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.csmonitor.com/2006/0421/p01s01-woeu.html>>, [cit. 25.11.2013].

TAHMIZIAN, Alison: 22.3.2013. Syria Deeply Asks: Why Did NATO Intervene in Libya, and Not in Syria? *Syria Deeply*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://beta.syriadeeply.org/2013/03/syria-deeply-asks-nato-intervene-libya-syria/#.UqnCJtJDvW7>>, [cit. 9.9.2013].

THE ECONOMIST: 14.12.1991. A Survey of Turkey. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.scribd.com/doc/63384248/The-Economist-Star-of-Islam>>, [cit. 19. 4. 2013].

THE FINANCIAL TIMES: 8.4.2009. Presidency of the Republic of Turkey. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.tccb.gov.tr/interviews/379/56318/the-financial-times.html>>, [cit. 24.11.2013].

THE JOURNAL OF TURKISH WEEKLY: 10.4.2009. Sarkozy and Merkel Questioned Turkey's European identity in NATO Summit. [ONLINE]. Dostupné

na: <<http://www.turkishweekly.net/news/71644/sarkozy-and-merkel-questioned-turkey-39-s-european-identity-in-nato-summit.html>>, [cit. 25.11.2013].

WALBERG, Eric: 2011. Turkey and War on Libya: Defusing another UN Time Bomb. *Global Research*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.globalresearch.ca/turkey-and-the-war-on-libya-defusing-another-un-time-bomb/24058>>, [cit. 26.4. 2013].

WALKER, W. Joshua: 2012. *Turkey's Time in Syria: Future Scenarios*. Middle East Brief. Crown Center for Middle East Studies. No. 63.

WALL STREET JOURNAL: 23.11.2013. Egypt expels Turkish ambassador, cites threat to stability. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.livemint.com/Politics/5J7UW4S7PzySGgz6ZosRAO/Egypt-expels-Turkish-ambassador-cites-threat-to-stability.html>>, [cit. 8.12.2013].

WIARDA, J. Howard: 2006. The Crisis of American foreign policy: the effects of a divided America. *International Affairs*. Vol. 84, No. 1.

YACKLEY, Jean Ayla: 2011. Turkey opposes any NATO operation in Libya. *Reuters*. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://uk.reuters.com/article/2011/03/14/us-libya-turkey-idUKTRE72D49D20110314>>, [cit. 9.12.2013].

YNETNEWS: 10.21.2013. Report: US cancels drone deal with Turkey. [ONLINE]. Dostupné na: <<http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4443724,00.html>>, [cit. 3.12.2013].